

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1911. Andra kammaren. Nr 50.

Onsdagen den 17 maj, f. m.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Justerades protokollet för den 11 innevarande maj.

§ 2.

Till afgörande förelåg först bevillningsutskottets betänkande, nr 29, angående en mellan Sverige och Tyska riket afslutad handels- och sjöfartstraktat m. m. *Ang. en handelsstraktat med tyska riket.*

Under åberopande af två särskilda statsrådsprotokoll öfver utrikes-, justitie-, civil-, finans- och jordbruksärenden för den 28 april och den 3 maj 1911 samt med öfverlämnande af en den 2 maj 1911 mellan Sverige och Tyska riket afslutad handels- och sjöfartstraktat med tillhörande tariffer samt slutprotokoll, hvilka samtliga aktstycken bildade ett oskiljaktigt helt, i hvars bestämmelser någon förändring icke kunde äga rum, hade Kungl. Maj:t i proposition nr 224 äskat Riksdagens godkännande af de bestämmelser i berörda traktat med tillhörande tariffer och slutprotokoll, hvilka sådant kräfde.

Utskottet hemställde, att Riksdagen ville meddela det af Kungl. Maj:t äskade godkännandet af de bestämmelser i föreliggande traktat med tillhörande tariffer och slutprotokoll, hvilka sådant kräfde.

Sedan utskottets hemställan blifvit uppläst, lämnades på begäran ordet till

Herr Svensson i Skyllberg, som anförde: Herr talman! För min del betviflar jag ingalunda, att de herrar, som haft det grannliga uppdraget att för Sveriges räkning förhandla med ombud för det Tyska riket angående en ny handelstraktat mellan Sverige och Tyska riket, gått till detta ömtåliga och grannliga uppdrag med

Ang. en han-
delstraktat
med tyska
riket.
(Forts.)

stor samvetsgrannhet och sträfvan att åstadkomma för vårt land de möjligt gynnsammaste villkor, och jag tror, att de lagt ned så mycken energi, som man kunnat vänta af dem. Men jag vill icke förneka, att det i stora kretsar tyckes råda stor misstämning öfver att de icke lyckats ernå fördelaktigare villkor än dem, som föreligga, och detta särskildt med hänsyn till den olika handellexport, som Sverige har till Tyskland och Tyskland till Sverige. Sverige exporterar som bekant hufvudsakligen råvaror, som i stor utsträckning äro för Tyskland nödvändighetsvaror, under det att Sverige för Tysklands förädlingsindustri erbjuder en synnerligt gynnsam marknad. Under sådana omständigheter hade många industriidkare och äfven jordbrukare hoppats, att man i åtskilliga fall skulle ernått bättre villkor, än som synas bjudas oss. Särskildt från min ståndpunkt vill jag framhålla det ogynnsamma läge, hvori vår järnindustri genom traktaten kommit: det synes, som om vi icke skulle ha erhållit, hvad vi kunde anse oss ha skäl att fordra.

Som frågan emellertid nu ligger, har jag dock icke velat tillstyrka afslag. Jag anser, att vi få taga, hvad man kunnat nå, under förhoppning, att man en annan gång skall uppnå gynnsammare förhållanden.

Härefter yttrade:

Herr Rune: Herr talman! Det är med rätt blandade känslor, man mottagit detta betänkande. Man hade haft anledning, som den föregående talaren erinrade om, att hoppas, att traktaten i många fall skulle ha varit gynnsammare än den blifvit, och särskildt är det ju så, att det är så få svenska industrier, om jag undantar halffabrikatsindustrierna, som ha någon egentlig marknad på Tyskland, hvarför man kunde tycka, att det borde ha varit lätt att åstadkomma tillfredsställande resultat beträffande de få viktiga exportindustrier, som vi ha. Jag tänker i detta fall särskildt på stenindustrien. Som herrarna veta, ha vi här i landet en rätt stor stenindustri, som skänker arbete åt tusentals arbetare och deras familjer, och denna industri har under senare tid arbetat under tryckta förhållanden. I min valkrets och i min stad är det en mycket stor del af befolkningen, som försörjer sig på denna industri. Det är därför, som jag velat fästa uppmärksamheten på, att traktaten i afseende på denna tull icke blifvit så fördelaktig, som man kunnat hoppas. Man hade tänkt sig, att denna industri, hvilken, som nämnt, arbetar under tryckta förhållanden, borde kunnat ernå de lättnader uti tullsatserna, som den så väl behöft. Men det är så långt ifrån, att detta blifvit fallet, att denna industri i stället blifvit i några afseenden utsatt för tullförhöjningar. Det är ju ganska bittert, att så blifvit, och jag tar mig friheten att uttrycka mitt djupa beklagande med hänsyn till de personer, som sysselsättas inom denna industri, öfver att resultatet blifvit, sådant det blifvit.

Det synes, som om de tyska underhandlarne hade bort taga hänsyn till dessa förhållanden och ställa sig tillmötesgående gentemot detta svenska kraf.

Den föregående talaren framhöll, att det intet annat vore att göra än att godkänna traktaten. Det är i allmänhet i sådana frågor så, att den ekonomiskt svage får vika för den ekonomiskt starke. Därför tilltror jag icke heller mig, herr talman, att yrka afslag på betänkandet. Jag har endast velat uttala dessa betänkligheter och gör i öfrigt, herr talman, icke något särskildt yrkande.

Herr Nilson i Örebro: Herr talman! Helst hade jag önskat att vid detta tillfälle kunna iakttaga fullständig tystnad. Men detta förbjuder mig min öfvertygelse. För att nu vara synnerligen hofsam, vill jag endast djupt beklaga, att ett privaträttsligt aftal mellan svenska staten å ena sidan och det stora norrländska malmfältbolaget å den andra genom denna handelstraktat kommer att erhålla internationell karaktär. Det är endast detta beklagande jag vid detta tillfälle vill uttala.

Jag har naturligtvis intet som helst yrkande att framställa.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet Swartz: Herr talman! Med anledning af de anföranden, som af de föregående talarna här hållits, skall jag be att få säga några ord angående den föreliggande handelstraktaten.

Som herrarna veta, ligger det ett mycket långvarigt och ett mycket svårt arbete bakom den traktat, som nu föreligger till godkännande. Svårigheterna ha varit ofantligt många och af mångskiftande art. De ha ingalunda alla kunnat bli öfvervunna, det är jag den förste att erkänna. Särskildt har, såsom erinrats af en utaf de föregående talarna, stenindustrien i viss mån kommit i ett sämre läge, än den enligt nu gällande traktat befinner sig i. För mera bearbetade trottoarkantstenar har tullsatsen höjts från 25 pf. per 100 kg. till 35 pf. och för andra stenbuggeriarbeten med undantag af gröfre byggnadsstenar har tullsatsen höjts från 50 till 60 pf. I åtskilliga andra afseenden hafva önskvärda nedsättningar ej kunnat genomföras. Jag tänker därvidlag särskildt på tillverkning af dörrar och fönster samt andra snickerivaror, hvilka enligt traktaten draga en tull af 4 m., oaktadt det varit synnerligen önskvärdt, om man kunnat få tullen nedsatt till åtminstone 3 m. Det har emellertid visat sig så fullkomligt omöjligt, att det till och med varit förenadt med den allra yttersta svårighet att kunna bibehålla den nu gällande tullen af 4 m. Detta har endast kunnat lyckas efter diplomatiska förhandlingar, sedan de föregående underhandlingarna voro afslutade. Emellertid har det för den svenska regeringen stått som en oafvislig nödvändighet att åtminstone kunna bibehålla denna tull af 4 m. på snickerivaror liksom ock att upprätthålla tullfriheten för gatsten, hvilken är vår största exportartikel till Tyskland, då det gäller

Ang. en hand-
delstraktat
med tyska
riket.
(Forts.)

sten — detta har, säger jag, framstätt för regeringen som ett oeftergifligt villkor, för att den för sin del skulle kunna godkänna traktaten och framlägga den för Riksdagen.

I allmänhet torde man kunna säga, att hvad som vunnits genom traktaten från vår synpunkt sedt är, att status quo bibehållits med hänsyn till vår exportindustris intressen, äfvensom att vi behållit vår rättighet att behandlas som mest gynnad nation. I några få fall hafva verkligen positiva fördelar kunnat ernås. Jag vill därvidlag erinra om, huruledes tullsatsen å inkokta lingon utan tillsats af socker eller sirap, hvilken utgår med 4 mark per 100 kg., har försvunnit, och att tullfrihet proklamerats för denna vara. För trämassa, innehållande minst 50 % vatten, har tullen blifvit nedsatt från 1,25 till 0,80 m. per 100 kg. Vidare har det ingalunda oviktiga reglerandet af den hittills något sväfvande tullbehandlingen af åtskilliga halffabrikat å järnindustriens område medfört fördelar på samma gång det i vissa fall medfört nedsättning i tullen. Slutligen ha i samband med traktaten, om också icke genom densamma, rätt afsevärda lättnader för svensk kreatursexport till Tyskland ernåtts.

Men för att vinna dessa fördelar, ha vi, det måste erkännas, fått göra eftergifter, som varit betydande både med hänsyn till antal och till innehåll. Ungefär en tredjedel af tulltaxans rubriker har blifvit berörd af dessa eftergifter, och de träffa hufvudsakligen våra främsta industrier af det helt naturliga skälet, att Tyskland är mest intresserad af tullsatserna å alstren af dessa industrier, exempelvis textilindustrien, järnindustrien, maskinindustrien, pappersindustrien och läderindustrien. Man har naturligtvis sökt göra allt, för att eftergifterna skulle blifva så små som möjligt. Men det måste erkännas, att man i vissa fall nödgats gå in på medgifvanden, som varit större och längre gående, än man från början trott vara nödvändigt. Likväl torde man kunna i det stora hela och särskildt med hänsyn till de viktigaste punkterna säga, att man lyckats afväga tullsatserna på ett sådant sätt, att den svenska industrien fått behålla åtminstone det minimum af skydd, som för dess räkning är erforderligt, på samma gång tullsatserna i alla fall icke omöjliggjort en fortsatt export till Sverige från Tyskland af alster utaf detta lands högt utvecklade industri.

Det har emellertid icke varit tillräckligt med dessa eftergifter i afseende på tullsatserna för att komma fram till en traktat. Det har därutöfver måst göras andra eftergifter. De äro just af den art, som den senaste ärade talaren här omförmalde. Det har måst träffas bestämmelser för reglerande af exporten af järnmalm från Sverige. I två afseenden ha därvidlag bestämmelser måst träffas; å ena sidan hafva de nämligen gått ut på ett bindande af den nu bestående exporttullfriheten för järnmalm och å andra sidan har man fått garantera, att ingen ändring i de senaste kontrakten mellan svenska staten och Grängesbergsbolaget rörande export å järnmalm skulle vidtagas, hvarigenom exporten försvärades eller inskränktes i

vidare mån, än i kontrakten funnes stadgad. Det är alldeles riktigt, som den föregående talaren sade, att det är icke minst ur principiell synpunkt mycket motbjudande och ett betydande offer från vår sida att på detta sätt binda en öfverenskommelse, som är träffad inom landet med afseende på dess kraft gentemot utlandet. Likaledes är det, såsom bevillningsutskottet framhåller, ur principiell synpunkt en betydlig eftergift att binda oss med afseende på rättigheten att lägga exporttull på järnmalm. Det måste således konstateras vara stora eftergifter från svensk sida, och jag ville tillägga, att dessa eftergifter icke endast ur principiell synpunkt äro stora, utan att de äfven i statsfinansiellt hänseende äro ganska afsevärda. Genom en del äldre, ännu löpande kontrakt mellan Grängesbergsbolaget och tyska köpare äro dessa för flera år framåt förbundna att delvis bidraga till erläggande af en eventuellt i Sverige åsatt exporttull å järnmalm, och då Grängesbergsbolaget icke äger rätt att åtnjuta ersättning för annan exporttull å järnmalm än den, som slutligen stannat på Grängesbergsbolaget att betala, är det tydligt, att den andel af en eventuell exporttull, som skulle komma att drabba de tyska köparna, skulle utgå ur deras fickor in i den svenska statskassan. Beroende på exporttullens storlek skulle detta betyda ett belopp på flera eller färre millioner kronor under traktatstiden. Det är sålunda en eftergift af verkligt reell innebörd gentemot Tyskland, som man gjort i och med detta bindande med afseende på exporttullfriheten.

Men den allra största fördelen för Tyskland ligger i garantien med hänsyn till säkerheten för detta land att under traktatstiden erhålla åtminstone en väsentlig del af sitt malmbehof ostördt fyllt från Sverige. Detta har för tyska regeringen framstått som ett lika oeftergifligt villkor för godkännande af traktaten som det, efter hvad jag nyss sade, för den svenska regeringen framstått som ett oeftergifligt villkor att bibehålla tullfriheten å gatsten och att för snickerivaror åtminstone få bibehålla den nu gällande tullsatsen af 4 mark. Under sådana förhållanden förstå herrarna, att de eftergifter vi måst vidkännas varit alldeles omöjliga att komma ifrån — hvilka betänkligheter man än hade — för den händelse man öfverhufvud ville, att denna traktat skulle komma till stånd.

Då återstår frågan, huruvida man verkligen hade anledning att önska, att traktaten bliefe upprättad.

Som jag förut sagt, innehåller traktaten ingalunda allt af fördelar för Sverige, som man kunnat hoppas och vänta. En och annan industri kommer nog kännbart att få erfara detta. Å andra sidan har hvad som vunnits kraft väsentliga och måhända i vissa fall väl långt gående eftergifter, det kan icke förnekas. Vare detta sagdt utan föroringande i någon mån af våra underhandlares bemödande — jag ber tvärtom få betyga, att de äro all ära och allt tack värda för det arbete, som de utfört, och bättre ombud hade vi nog

Ang. en handelstraktat med tyska riket.
(Forts.)

Ang. en hand-
delstraktat
med tyska
riket.
(Forts.)

icke kunnat få. Men omständigheterna hafva varit sådana, att resultatet icke kunnat bli förmånligare än det, som nu föreligger.

Då det oaktadt Kungl. Maj:t för Riksdagen framlagt traktaten till godkännande och bevillningsutskottet enhälligt tillstyrkt Riksdagen att lämna detta godkännande, så beror det gifvetvis därpå, att man har en bestämd uppfattning därom, att det är förmånligare att taga denna traktat än att få det traktatlösa tillstånd, som eljest skulle inträda. Ett eventuellt afbrott af våra sedan gammalt bestående intima handelsförbindelser med vår granne i söder skulle utan allt tvifvel verka fullkomligt omstörtande i många afseenden på förhållandena i vårt land. Äfven om vi med hänsyn till beskaffenheten utaf vår hufvudsakliga export på Tyskland med säkerhet kunde vänta att få afsättning på annat håll för hvad som till äfventyrs icke längre där kunde afsättas, är det dock tydligt och klart, att en viss tid skulle komma att åtgå, innan förhållandena på detta område blefve ordnade, och under tiden skulle utan tvifvel svårigheterna blifva ganska stora och ganska många. Under sådana förhållanden skulle det för oss vara en skäligen klen tröst, att svårigheterna för Tyskland förvisso icke blefve mindre, när man tar hänsyn å ena sidan till dess högt förädlade exportvaror och å andra sidan till dess behof utaf fortfarande ostörd malmimport från Sverige. Vi frukta visserligen ej ett traktatlöst tillstånd till den grad, att vi skulle vara färdiga att för att undvika ett sådant taga hvilken traktat som helst, men den traktat, som nu föreligger, är utan tvifvel, om man tar hänsyn till alla inverkan förhållanden, af den art, att den är bättre än ett dylikt tillstånd.

Det är under sådana förhållanden, som jag anser mig kunna fortfarande med full tillförsikt tillstyrka Riksdagen att i öfverensstämmelse med bevillningsutskottets hemställan godkänna den föreliggande traktaten.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 3.

Ang. ändrade
bestämmelser
i fråga om
den politiska
rösträtten
m. m.

Å föredragningslistan var vidare uppfördt konstitutionsutskottets utlåtande, nr 26, i anledning af väckta motioner angående ändrade bestämmelser i fråga om den politiska rösträtten m. m.

Konstitutionsutskottet hade till behandling i ett sammanhang förehåft tre till utskottet hänvisade motioner angående ändrade bestämmelser i fråga om den politiska rösträtten m. m.

Uti motionerna nr 102 inom Första kammaren af herr *Beckman m. fl.* och nr 343 inom Andra kammaren af herr *Staaß m. fl.* hade hemställts, att Riksdagen måtte för sin del besluta, att följande delar af riksdagsordningen skulle erhålla nedanstående ändrade lydelse:

§ 9.

Till ledamöter af Första kammaren kunna endast väljas män och kvinnor, som uppnått 35 års ålder samt äga — — — — — sin befattning.

Ang. ändrade bestämmelser i fråga om den politiska rösträtten m. m.
(Forts.)

§ 16.

Valrätt tillkommer enhvar välfrejdad svensk medborgare, såväl man som kvinna, från och med kalenderåret näst efter det, hvarunder han uppnått 24 års ålder, dock ej

a) den, som står under förmynderskap eller är i konkurs-tillstånd;

b) gift kvinna, som ej vunnit boskillnad, och hvilkens man är i konkurstillstånd;

c) den, som häftar för understöd, hvilket under löpande eller sistförflutna kalenderåret af fattigvårdssamhälle tilldelats understödtagaren själf eller dennes hustru eller minderåriga barn;

d) gift kvinna, hvilkens man häftar för understöd, som under löpande eller sistförflutna kalenderåret tilldelats henne eller makarnas minderåriga barn;

e) den, som icke erlagt de honom påförda utskylder till stat och kommun, hvilka förfallit till betalning under de tre sistförflutna kalenderåren;

f) gift kvinna, som ej vunnit boskillnad och hvilkens man häftar för honom påförda utskylder till stat eller kommun, hvilka förfallit till betalning under de tre sistförflutna kalenderåren;

g) värnpliktig, som icke fullgjort de honom till och med utgången af sistförflutna kalenderåret åliggande värnpliktsöfningar.

Till efterrättelse vid val skall finnas röstlängd; och skall, på sätt i vallagen finnes närmare bestämdt, valrätten grundas på förhållandena vid tiden för röstlängdens tillkomst, ändå att förändring före valet inträffar.

§ 19.

Till ledamöter i Andra kammaren kunna endast utses män och kvinnor, som äga valrätt inom valkretsen eller, där fråga är om stad, bestående af flera valkretsar, inom någon af dessa.

§ 21.

Riksdagsman — — — — — tre lagtima riksdagar.

Kvinna är berättigad att afsäga sig riksdagsmannauppdrag, äfven om icke något af nu nämnda skäl är för handen.

Vidare hade herr *Branting m. fl.* uti motionen nr 341 inom Andra kammaren föreslagit, att Riksdagen för sin del måtte antaga som hvilande till grundlagsenlig behandling:

Ang. ändrade
bestämmelser
i fråga om
den politiska
rösträtten
m. m.
(Forts.)

I. Beträffande § 16 riksdagsordningen:

1) Sådan förändrad lydelse, att i ingressen orden »svensk man» utbytes mot »svensk man och kvinna».

2) Sådan förändrad lydelse, att i ingressen orden »tjugufyra års ålder» utbytes mot »tjuguettt års ålder».

3) Sådan förändrad lydelse, att i mom. a) orden »eller är i konkurstillstånd» utginge.

4) Sådan förändrad lydelse, att mom. b) utbyttes mot »den som står under fattigvårdsstyrelsens målsmansrätt».

5) Sådan förändrad lydelse, att mom. c) som handlade om utskyldsstrecket, helt utginge.

6) Sådan förändrad lydelse, att mom. d), som handlade om värnpliktsstrecket, helt utginge.

II. Beträffande § 9 i riksdagsordningen följande förändrade lydelse:

Till ledamot i Första kammaren kan endast väljas man eller kvinna, som är röstberättigad inom sin kommun samt uppnått 30 års ålder.

III. Beträffande § 19 riksdagsordningen följande förändrade lydelse:

Till ledamot i Andra kammaren kan endast utses man eller kvinna, som uppnått 25 års ålder samt äger valrätt inom riket.

Sedan konstitutionsutskottet till behandling förehaft omförmälda motioner och i fråga om dem fattat beslut, hade till utskottet öfverlämnats en inom Första kammaren af herr *Bergström* väckt motion, nr 105, i hvars syfte herr *Olsén* instämt, och hvari hemställts, »det Riksdagen tücktes besluta, att svensk gift moder och kommunalt röstberättigad kvinna erhåller samma politiska rösträtt och på samma villkor som man».

Utskottet hemställde

I. a) att herr Beckmans m. fl. motion i Första kammaren nr 102 och herr Staaffs m. fl. motion i Andra kammaren nr 343 icke måtte föranleda till någon Riksdagens åtgärd; och

b) att herr Brantings m. fl. motion i Andra kammaren nr 341 icke måtte föranleda till någon Riksdagens åtgärd; samt

II. att herr Bergströms förevarande motion icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Reservationer hade emellertid afgifvits:

vid *punkten I mom. a)*

af herr *Trygger*;

af herr *Uppström*;

af herrar *Berger* och *Gustafsson* i Mjölby;

af herrar vice talmannen af *Callerholm*, friherre *Bonde*, *Ericsson* i Vallsta, *Berg* i Göteborg, *von Schéele* och *Edén*, hvilka ansett, att utskottet bort tillstyrka de i herr Beckmans m. fl. och herr

Staafts m. fl. förevarande motioner framställda förslag till ändring af §§ 9, 16, 19 och 21 riksdagsordningen; samt af herr Larsson i Västerås; vid punkten I mom. b)

af herr Larsson i Västerås, som yrkat, att Riksdagen, med anledning af herr Brantings m. fl. motion i Andra kammaren nr 341, måtte för sin del antaga som hvilande till grundlagsenlig behandling följande ändrade lydelser i nedanstående delar af riksdagsordningen:

Ang. ändrade bestämmelser i fråga om den politiska rösträtten m. m.
(Forts.)

I. Beträffande § 16.

Alternativ I.

Valrätt tillkommer enhvar välfrejdad svensk medborgare, såväl man som kvinna, som före det kalenderår, hvarunder val äger rum, uppnått tjuguetå års ålder, dock ej den, som står under förmynderskap eller fattigvårdsstyrelsens målsmansrätt.

Till efterrättelse — — — — —
— — — — — valet inträffar.

Alternativ II.

Valrätt tillkommer enhvar välfrejdad svensk medborgare, såväl man som kvinna, som före det kalenderår, hvarunder val äger rum, uppnått tjugufyra års ålder, dock ej den, som står under förmynderskap eller fattigvårdsstyrelsens målsmansrätt.

Till efterrättelse — — — — —
— — — — — valet inträffar.

Alternativ III.

Valrätt tillkommer enhvar välfrejdad svensk medborgare, såväl man som kvinna, från och med kalenderåret näst efter det, hvarunder han uppnått tjugufyra års ålder, dock ej

- a) den, som står under förmynderskap eller är i konkurstillstånd;
- b) gift kvinna, som ej vunnit boskillnad och hvilkens man är i konkurstillstånd;
- c) den, som står under fattigvårdsstyrelsens målsmansrätt;
- d) värnpliktig, som icke fullgjort de honom till och med utgången af sistförflutna kalenderåret äliggande värnpliktsöfningar.

Till efterrättelse — — — — —
— — — — — valet inträffar.

Alternativ IV.

Valrätt tillkommer enhvar välfrejdad svensk medborgare, såväl man som kvinna, från och med kalenderåret näst efter det, hvarunder han uppnått tjugufyra års ålder, dock ej

Ang. ändrade
bestämmelser
i fråga om
den politiska
rösträtten
m. m.
(Forts.)

- a) den, som står under förmynderskap eller är i konkurstillstånd;
 b) gift kvinna, som ej vunnit boskillnad och hvilkens man är i konkurstillstånd;
 c) den, som står under fattigvårdsstyrelsens målsmansrätt;
 d) den, som icke erlagt de honom påförda utskylder till stat och kommun, hvilka förfallit till betalning under de tre sistförflutna kalenderåren;
 e) gift kvinna, som ej vunnit boskillnad och hvilkens man häftar för honom påförda utskylder till stat och kommun, hvilka förfallit till betalning under de tre sistförflutna kalenderåren;
 f) värnpliktig, som icke fullgjort de honom till och med utgången af sistförflutna kalenderåret åliggande värnpliktsöfningar.

Till efterrättelse — — — — —
 — — — — — valet inträffar.

II. Beträffande § 9.

Till ledamot i Första kammaren kan endast väljas man eller kvinna, som är röstberättigad inom sin kommun samt uppnått 30 års ålder.

III. Beträffande § 19.

Till ledamot i Andra kammaren kan endast utses man eller kvinna, som uppnått 25 års ålder samt äger valrätt inom riket;

af herrar vice talmannen af *Callerholm, Ericsson* i Vallsta, *Berg* i Göteborg, *Edén* och *Gripenstedt*, som föreslagit, att Riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t ville, efter verkställd utredning, låta utarbета och för Riksdagen framlägga förslag till sådan ändring i riksdagsordningens § 16, mom. b, att röstberättigad icke måtte uteslutas från rösträtt på den grund, att han för sig, hustru eller minderåriga barn erhållit sjukvård på allmän bekostnad.

Punkten I.

Efter föredragning af *mom. a)* begärdes ordet af

Herr vice talmannen af *Callerholm*, som yttrade: Herr talman! Det är förvisso ingen ny fråga, som nu ligger under Andra kammarens pröfning. Under de år jag tillhört denna kammare har vid mer än halva antalet riksdagar denna fråga i en eller annan form förelegat, och därför har jag ingen anledning att nu vidare utveckla min principiella ståndpunkt i frågan, allra helst som den redan förut torde vara för kammaren mycket väl känd.

Jag vill endast erinra om, att det hvilat ett olycksöde öfver denna fråga såtillvida, att den nästan alltid under sin behandling i Riksdagen varit utsatt för inverkan från håll, som borde hafva varit

för densamma främmande. Under hela tiden före år 1909 sade man: Denna frågas lösning får icke inverka på lösningen af frågan om männens rösträtt. Låtom oss först lösa den frågan oberoende af den kvinnliga rösträtten, så få vi sedermera taga itu med den sistnämnda saken. Sedermera kom genombrottet år 1909, då männens rösträttsfråga vann sin slutliga lösning, och samma år kom för första gången från konstitutionsutskottet ett utlåtande, hvori utskottet tillstyrkte krafvet på kvinnornas rösträtt med den enkla motiveringen, att samma principiella skäl, som talat för en utvidgning af männens politiska rösträtt, tala för att kvinnor i samma omfattning erhålla sådan rätt och politisk valbarhet. Politisk valbarhet måste anses vara en hufvudkonsekvens af valrätten. Detta utlåtande blef af kammaren utan synbar meningsskiljaktighet bifallet, men frågan föll dock tyvärr genom Första kammarens motstånd.

Sedermera har frågan åter uppkommit genom de motioner, som vid denna riksdag väckts af åtskilliga ledamöter af denna kammare. Men då få principerna åter vika, och de formella betänkligheterna framkomma. Utskottet afvisar motionerna först och främst därför, att frågan nu ligger under utredning, hvilken icke kan anses vara till lullo afslutad.

Ja, vi hafva fått en utredning. Det statistiska material, som kan anses behöfligt för frågans lösning, hafva vi ju fått. Vi hafva ock fått ytterligare en utredning, om hvilken man väl kan säga, att det hufvudsakliga intrycket af den blir: hvad göres oss mera utredning behof? Den man, som haft förtroendet att verkställa sistnämnda utredning, har sagt, att kvinnornas rösträttsfråga är icke någon utredningsfråga, utan det är en maktfråga, en lämplighetsfråga. Ja, jag kan hålla med därom, att det icke är en utredningsfråga. Men jag skiljer mig från honom därigenom, att jag påstår, att det är en *rättfärdighetsfråga*, en fråga, som måste ses endast och allenast ur den synpunkten.

Hvad utredningshindret beträffar, så har konstitutionsutskottets ordförande inom Första kammaren så kraftigt visat, huru litet utredningen är af betydelse för denna fråga, att jag anser mig icke behöfva vidare ingå därpå.

Så säger utskottet vidare, att innan vi våga oss på att gifva kvinnorna rösträtt, skola vi väl se verkningarna af den utsträckta rösträtt, som genom 1909 års riksdagsbeslut beviljades männen.

Jag har mycket funderat på hvad vi egentligen skola inhämta af verkningarna af den utsträckta politiska rösträtten för män. Är det så, att, därest det visar sig, att de nya valmansskaror, som blifvit röstberättigade, stanna hemma och icke begagna sig af denna rösträtt, man då säger, att då skola vi mobilisera kvinnorna, då skola de rycka in i stället? Eller är det så, att, om det visar sig, att männen i talrika skaror rycka fram till valurnorna, man då säger: då behöfva icke kvinnorna rösträtt, då få de stanna hemma? Eller är det så, att, om det visar sig att genom den utsträckta rösträtten

Ang. ändrade bestämmelser i fråga om den politiska rösträtten m. m.
(Forts.)

*Ang. ändrade
bestämmelser
i fråga om
den politiska
rösträtten
m. m.
(Forts.)*

högern håller på att förlora sin position och det kunde hända, att om kvinnorna ryckte in vid valen, det skulle bli ännu större fara för högern att förlora positionen, man då säger: då töras vi icke släppa fram kvinnorna? Eller är det så, att, om det visar sig, att högern sitter lugu i sin makt, man då säger: må kvinnorna komma fram, de äro icke farliga för oss?

Jag tror, att vi skola låta bli att blanda ihop männens och kvinnornas rösträttsfrågor och låta dessa frågor stå hvardera för sig.

Till sist säger utskottet, att det icke har visat sig, att kvinnorna själfva hafva någon önskan att blifva delaktiga af den politiska valrätten.

Ja, jag kan visserligen gärna medgifva, att kvinnorna här hemma icke visat det på det hänsynslöst kraftiga sätt som i England. Men jag tror knappast, att man hemma i Sverige skulle önska att se några sådana uttryck af kvinnornas rösträttskraft, som där kommit till synes. Det må väl vara nog med de talrika kvinnliga rösträttsföreningar, som finnas, och de många möten och uttalanden på dessa, som kommit till synes, och de adresser, som kommit fram, för att öfvertyga oss om att kvinnorna själfva önska rösträtt. För öfrigt får jag för min del säga, att det är mig nästan likgiltigt, huruvida kvinnorna själfva framställa något kraf därom. Är det någon sanning i, att alla med kraft måste samverka till fosterlandets väl, och är det en sanning, att kvinnan är en god kraft i fosterlandets tjänst, så är det väl skäl att inbjuda henne till gemensamt arbete med oss, oafsedt om hon uttalat någon önskan därom, och då är det väl hennes skyldighet att taga emot det erbjudande, som gifves henne.

Jag vet icke, om kammarens ledamöter till äfventyrs läst en liten enkel notis, som för någon tid sedan genomgått pressen. Det talades där om en värnpliktig, som under flera år hållit sig undan fullgörandet af sin värnplikt och att hans fästmo då sade till honom: jag vill icke vara gift med en man, som på detta sätt underlåter att fullgöra sin värnplikt. Han fullgjorde också sedermera sin värnplikt. Är det månne så, att denne man är mogen och värdig att vara röstberättigad, men att denna kvinna icke är mogen eller värdig att vara det?

Jag kan icke neka till, att det föreliggande utlåtandet gör ett tröstlöst intryck på mig, då jag jämför det med det utlåtande från konstitutionsutskottet, som har behandlat frågan om försvarsdepartementens sammanslagning, och äfven ett annat utlåtande, jag minnes nu icke hvilket. Då förklarade visserligen utskottets majoritet, att motionerna i dessa frågor icke kunde bifallas, därför att de då vore under utredning, men på samma gång framhöll utskottet kraftigt och tydligt, att det torde vara både utskottets och Riksdagens önskan, att dessa frågor vunne en lösning i enlighet med de motioner, som framkommit.

Här finner man icke ett ord af sympati för den fråga, det nu

gäller. Det heter endast, att på grund af de formella betänkligheter, som utskottet framlagt, utskottet saknar anledning att ingå på de principiella betänkligheter, som resa sig mot förslaget. Utskottet ställer således i utsikt först en strid om formsaker, och en lång sådan; äro de en gång öfvervunna, då först kommer man till principerna.

Nu har, såsom jag redan erinrat, Andra kammaren vid 1909 års riksdag gifvit ett klart och tydligt uttalande i själfva principfrågan och däri uttalat sig för ett bifall till samma förslag som det, hvilket nu föreligger för kammaren till pröfning. Jag kan icke tro, att kammaren vill öfvergifva den ståndpunkt, som kammaren då med sådan enighet intog, och därför är det med en fast förtröstan, som jag nu tillåter mig, herr talman, att yrka bifall till den af mig med flere andra ledamöter af denna kammare vid utlåtandet fogade reservationen.

Härpå anförde:

Herr Larsson i Västerås: Såsom herrarne finna, har jag vid denna punkt fogat en s. k. blank reservation, och jag anser, att jag redan nu vid debattens början bör yttra några ord med anledning af min ställning i denna punkt.

Anledningen till min reservation är för det första den, att jag icke kunnat godkänna utskottets motivering, och för det andra den, att jag ej heller kunnat ansluta mig helt till den af herr af Callerholm med flere afgifna reservationen.

Skälet till att jag icke kunnat godkänna utskottets motivering torde med all önskvärd tydlighet framgå däraf, att jag i den punkt i utskottets utlåtande, som kommer efter den nu föredragna punkten, har reserverat mig till förmån för den socialdemokratiska motionen, hvilken icke allenast påyrkar rösträtt och valbarhet för kvinnor, utan därjämte afser att undanröja en del onödiga och orättvisa inskränkningar i de nuvarande rösträttsbestämmelserna.

Af samma skäl har jag ej heller kunnat ansluta mig till den af herr af Callerholm afgifna reservationen, då som bekant det yrkande, som framställes i denna reservation, ansluter sig helt och hållet till de nuvarande rösträttsbestämmelserna. Den påyrkar visserligen rösträtt och valbarhet för kvinnor, men låter rösträttsbestämmelserna i öfrigt vara oförändrade.

Hvad nu särskildt den i denna punkt föreliggande frågan angår, nämligen frågan om kvinnans rösträtt, så har jag samma uppfattning som den föregående talaren, att kvinnans kraf på rösträtt och valbarhet är ett rättfärdighetskraf och ett kraf, som icke kan tillbakavisas. Allt tal om ytterligare utredning om att man skall afvakta resultatet af den utvidgade rösträtten för män o. s. v., anser jag för min del under sådana förhållanden utgöra en kränkning af kvinnornas goda rätt såsom medborgare. Då jag nu har den nämnda

Ang. ändrade bestämmelser i fråga om den politiska rösträtten m. m.
(Forts.)

Ang. ändrade
bestämmelser
i fråga om
den politiska
rösträtten
m. m.
(Forts.)

uppfattningen och är ställd inför den situationen att här yrka antingen afslag på den föreliggande motionen eller bifall till densamma, så måste jag för min del stanna vid det senare.

Jag gör det så mycket hellre, som grundlagarna icke lägga något hinder i vägen för att denna kammare, om den så önskar, kan förklara mera än ett förslag i samma fråga hvilande. Och jag kan göra det äfven af det skälet, att då nu Första kammaren har slagit ihjäl frågan äfven denna gång, så gäller det enligt min uppfattning för denna kammare att åstadkomma en kraftig opinionsyttring för den sak, hvarom här är fråga, nämligen för den kvinnliga rösträtten. Och då så är förhållandet, kan jag, herr talman, helt och hållet ansluta mig till det yrkande, som är framställt af herr vice talmannen. Jag gör detta sålunda i förhoppning om att kunna bidra till att kammaren ånyo kraftigt understryker sitt förut gjorda uttalande beträffande den kvinnliga rösträtten, och jag tror, att jag med afseende på detta kan tala å hela den socialdemokratiska riksdagsgruppens vägnar.

I detta anförande instämde herrar *Branting, Rissén, Hasselquist, Persson* i Stockholm, friherre *Palmstierna, Winberg, Lindqvist, Lindley, Tengdahl, Aberg, Wallin, Borg, Kropp, Svensson* i Nyköping, *Persson* i Malmö, *Rydén, Christierson, Nilsson* i Malmö, *Linders, Waldén, Kristensson, Strömberg, Forssell, Berg* i Munkfors, *Rundgren* och *Leksell*.

Herr Zetterstrand: Herr talman, mina herrar! Jag vill endast hafva till protokollet antecknad, att jag ansluter mig till den af herr af Callerholm m. fl. afgifna reservationen.

Herr Jansson i Djursåtra: Herr talman! Då en förlängning af diskussionen i denna fråga är alldeles onödig, enär den ju icke kan inverka på den allmänna uppfattningen här i kammaren, skall jag endast be att för min del få yrka bifall till konstitutionsutskottets afslagsyrkande.

Friherre Bonde: Herr talman, mina herrar! Jag har afvaktat, att den siste ärade talaren här skulle få yttra sig för att inför kammaren angifva de talande skäl, som kunde hafva föranlåt it honom och andra ledamöter af utskottet att gå med på utskottsmajoritetens mening. Detta ansåg jag vara så mycket mera betydelsefullt, som denna kammare, hvilket vi alla veta och nyss fått höra på nytt, endast för två år sedan utan synbar meningsskiljaktighet, d. v. s. utan diskussion och utan votering, bifallit utskottets då tillstyrkande förslag uti den föreliggande frågan. Jag blef emellertid besviken och kanske många med mig att icke få höra dessa talande skäl. Möjligen ansåg han dem vara allmänt bekanta och därför ej behöfva vidare framhållas.

Äfven utskottsbetänkandet är ganska magert i det afseendet. Men i Första kammaren hade man dock tillfälle att få höra ett och annat skäl framdragas — jag vill icke säga talande skäl, men kanhända man snarare kan kalla dem svepskäl.

Vi befinna oss just i detta ögonblick uti en årstidernas brytningstid. Vi äro i tillfälle att se, huru solskensdagar och somrardagar hastigt efterträdas utaf vinterns återkommande kyla. Sådant är ju också förhållandet under politiska brytningstider. Där växla likaledes solskensdagar samt mulna och kyliga dagar ganska tätt. Ett hastigt väderleksomslag har verkligen förefallit inom det politiska lägret, i hvad det gäller den här föreliggande frågan. Ty, såsom jag nyss sade, det är blott två år sedan denna kammare utan vidare godkände ett förslag, som då kom från konstitutionsutskottet. Nu låter det helt annorlunda. Åtminstone var det med ganska stor kraft, som den Första kammaren slog ihjäl motionerna och godkände utskottets kalla afslagsyrkande. Man frågar sig: hvad har då inträffat? Hvad har inträffat sedan 1906, då, för att använda samma liknelse som nyss, det liksom tycktes vara en liten morgongryning med afseende å denna fråga? Då beslutade ju Riksdagens båda kamrar en skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om en utredning, och då uttalades nämligen uti Riksdagens öppna bref till Kungl. Maj:t dessa tänkvärda ord, som sedan många gånger hafva blifvit återupprepade, »att från direkt politiskt inflytande utestänga kvinnan kunde näppeligen sägas vara förenligt med införande af en så vidsträckt valrätt för män som den ifrågavarande; hon hade nämligen lika stora intressen att tillvarataga i samhället som mannen och borde därför sättas i tillfälle att genom deltagande i de politiska valen göra dem tillbörligen beaktade». Detta skref Sveriges Riksdag till Sveriges Konung för blott fem år sedan. Detta bref är visserligen ännu obesvaradt, men det åtföljdes dock af ett beslut af Konungen om en utredning — en utredning, som har tagit ganska lång tid.

Utsiktterna syntes dock tämligen ljusa, allteftersom denna utredning fortgick. Utredningen tycktes ju vara nära sitt slut, och man trodde därför, att ett förslag från regeringens sida, ett svar på det öppna brefvet, skulle komma i år. Vi blefvo likväl besvikna härvidlag. Kanhända någon häremot vill invända, att, då utredningen beslöts af kammaren, detta icke skedde med någon stor entusiasm, och att man ej vill lägga sådan betydelse i dessa tänkvärda ord, hvilka jag nyss uppläste. Möjligen ansågo vedersakarna af den kvinnliga politiska rösträtten, att en utredning kan man ju alltid begära; en utredning är ju alltid ett bra sätt att skjuta undan en fråga. Det har ju många, många gånger användts i Riksdagen, då det har gått att skjuta bort en fråga, som har ansetts vara mer eller mindre behaglig. Jag vill icke säga, att så var fallet då, men det kan hända, att många af motståndarna — så ser det ut

*Ang. ändrade
bestämmelser
i fråga om
den politiska
rösträtten
m. m.
(Forts.)*

*Ang. ändrade
bestämmelser
i fråga om
den politiska
rösträtten
m. m.
(Forts.)*

åtminstone nu — rentaf tänkte, att få vi bara en utredning i gång, nog skola vi laga, att den utredningen aldrig tager slut.

Äfven bland dem, som önskade en snar lösning af frågan, fanns det nog många, som voro tveksamma, huruvida en utredning var af behovet påkallad, eller om den kunde medföra något önskad resultat. Herr vice talmannen har ju redan framhållit, hurusom det egentliga slutresultatet af den utredning, vi erhållit i den af professor Reuterskiöld utgifna boken om den kvinnliga rösträttens historia, är, att detta är en fråga, som icke kan utredas. Ja, det är nog så förhållandet med denna beslutade utredning som med många andra beslut om en utredning. Hvad skall en utredning bestå uti? En utredning kan ju endast bestå uti att samla material för att bedöma frågan. Att ur utredningen direkt komma med ett resultat är gifvetvis omöjligt, särskildt då det gäller en politisk fråga. Vi hafva nu fått ett statistiskt material, som kan vara intressant nog. Vi hafva också fått ett historiskt material, som också har sitt stora intresse, och på hvars framställande författaren har nedlagt ett synnerligen förtjänstfullt arbete. Det måste erkännas. Men hvad hafva vi att lära af detta? Det säger oss egentligen ingenting om innebörden af själfva frågan. Professor Reuterskiöld framhåller, såsom jag nyss antydde, att frågan om den kvinnliga rösträtten är en makfråga och en lämplighetsfråga.

Den utredning, som har blifvit verkställd, var färdig strax i början af riksdagen, men man förklarade, att ännu en utredning var i gång för att utvisa resultatet af den kvinnliga rösträtten inom olika länder och dess inverkan på åtskilliga sociala förhållanden. Då emellertid utredningen nästan närmade sig sitt slut, trodde verkligen de för den kvinnliga rösträtten intresserade, såsom jag nyss nämnde, att Kungl. Maj:t till innevarande års Riksdag skulle komma med ett förslag i ämnet.

Jag hade här tillfälle att under remissdebatten uttala min och många andras förvåning öfver, att man hade af ett uttalande af hans excellens herr statsministern förnummit, att något sådant förslag icke skulle vara att förvänta, äfven om utredningen hunne utföras. Det var visserligen endast ett enskildt uttalande, men man måste ju ändå sätta någon tro till detta. Att detta uttalande har besannats, har man under den nu gångna riksdagen fått bekräftadt. Vi hafva icke fått något svar från Kungl. Maj:t. Jag uttalade också då den förhoppning, att Riksdagen skulle taga saken i sin egen hand, och att Riksdagen skulle, sedan åtminstone den hufvudsakliga utredningen förelåg och på grund af densamma kunna komma med förslag om införande af politisk rösträtt för kvinnan. Denna min förhoppning grundade sig på, såsom jag sade, de ljusa utsikterna för två år sedan, på denna kammars då intagna hållning. Äfven denna förhoppning är, såsom vi nu veta, besviken genom Första kammarens så godt som enhälliga beslut — det var

endast en liten minoritet af 23 man, som röstade emot utskottets afstyrkande utlåtande.

Hans excellens herr statsministern har visat sig i detta fall som i så många andra vara en skicklig Ekholm, då det gällt att afläsa Första kammarens barometer, att afläsa på denna barometer de olika vindar, som blåsa inom denna Första kammare. Men för hvilka vindar, som blåsa inom denna kammare, äfven om barometern visar på storm, är, såsom vi veta, denne politiske Ekholm alldeles fullständigt känslolös.

*Ang. ändrade
bestämmelser
i fråga om
den politiska
rösträtten
m. m.
(Forts.)*

Hans excellens herr statsministern visste nog väl, att han hade Första kammaren bakom sig, då han undansköt frågan, då han förklarade, att denna utredning ej kunde blifva tillfyllestgörande. Vi skola vänta, sade han, vi måste vänta på erfarenheten, huru den utvidgade manliga rösträtten kan komma att verka. Många tyckte, att detta var ett svårtolkadt orakelspråk, och äfven jag, tror jag, uttalade under remissdebatten, att det var ett dunkelt tal. Nej, talet var kanske icke så dunkelt. Talet var ju ganska tydligt. Vi skola vänta; vi skola se, om denna utvidgade rösträtt för männen, med de stränga restriktioner, som vidtagits med afseende å detta invecklade proportionella valsätt, på samma gång lätthandterligt på ett håll och på samma gång svårhandterligt på ett annat, huruvida denna rösträtt, säger jag, kan gifva högern en förbättrad maktställning eller icke. Synes högern vinna på denna utredning, ja, då är det gifvet, att högern kommer att vinna på en annan utredning, och då kanske kommer högern att också ställa sig något gynnsammare mot den kvinnliga rösträtten. Det är i alla rösträttsutvidgningar ganska svårt att se saken fullkomligt opartiskt. Det galler, det är onekligt annat, alltid i viss mån en maktfråga — såsom professor Reuterskiöld äfven förklarar. Ingen kan med bestämdhet förutsäga, hvar makten kommer att läggas, ifall denna rösträttsutvidgning sker eller icke sker. Det är nog svårt att se på frågan fullkomligt objektivt och fullkomligt opartiskt, dock borde man uteslutande i den se en rättfärdighetsfråga eller det rättmätiga i, att, då allmän rösträtt beslutas, denna rösträtt också må göras verkligen allmän såtillvida, att icke ena hälften af mänskligheten utestänges därifrån, nämligen kvinnorna. Men jag har nu kommit in på den frågan, som i dessa dagar har förts på tal från vissa håll, att det är ingen rättfärdighetsfråga, några mänskliga rättigheter finnas ej; detta tal om mänskliga rättigheter, som har haft sitt upphof från den franska revolutionen, är ju blott en löjlighet. Människan har ingen annan naturlig rätt än att låta sig födas, människan har icke ens rätt att lefva, när hon en gång blifvit född; människan har icke någon politisk rätt, någon rätt att deltaga i statens angelägenheter eller i det medborgerliga arbetet — någon sådan rätt finnes icke; det är endast statens intressen, som måste härvidlag beaktas; krälver staten understöd och hjälp af sina medborgare, då må de hjälpa; medborgarna äro till för statens skull och icke staten

*Ang. ändrade
bestämmelser
i fråga om
den politiska
rösträtten
m. m.
(Forts.)*

för medborgarnas. Detta är en maxim, som i våra dagar predikas. Det är ett slags reaktion mot franska revolutionens idéer. Vi, som äro litet gammalmodiga, ha nog svårt att gå med på dessa reaktionsteorier. Vi anse ovedersägligt, att det dock måste finnas medborgerliga rättigheter, att människan, då hon sättes i världen, då hon är född, icke endast har den rättigheten att låta sig födas, nej, hon har äfven rätt att såsom medlem i samhället, såsom medborgare deltaga i bestämmandet af statens öden och att staten är till för medborgarnes skull och icke tvärtom. Men erkänner man, att människan har vissa medborgerliga rättigheter, så böra vi väl också erkänna, att äfven kvinnorna måste ha dem.

Bland annat har det blifvit framhållet, att kvinnorna själfva icke visat tillräckligt intresse för denna rösträttsfråga och att det endast är på senare tider, som kvinnliga rösträttsföreningar uppstått här i vårt land, och att dessa dock i förhållande till kvinnornas hela antal äro rätt obetydliga och ha bra litet att säga.

I sammanhang härmed har yttrats, att då rösträtten icke är någon mänsklig rättighet, är den något, som måste tillkämpas och att ingen kan få rösträtt utan kamp, hvarvid man åberopat historiens vittnesbörd under alla tider samt ansett, att kvinnorna i Sverige åtminstone ännu icke hafva stridit tillräckligt för att erhålla rösträtt, de måste således tillgripa kraftigare vapen. Man anser således, att det ej är nog med dessa rösträttsföreningar landet rundt, ej nog med dessa masspetitioner, ej nog med alla dessa uttryck af kvinnornas önskingar, kvinnornas kraf. Nej, de skola mera tydligt tillkämpa sig rösträtten, men med hvilka vapen säger man icke. Kanhända — jag vill dock icke precis säga, att det är så — är det möjligt, att man väntar sig sådana upprörda scener, som man sett t. ex. i det brittiska riket, kanhända vänta ministrarna icke blott på moraliska, utan äfven på fysiska kätprapp, för att de skola tvingas att se, att här verkligen står makt bakom ordet. Ja, man begär makt bakom ordet, men jag tror, att i rättfärdigheten ligger större makt än den, som framkallas genom kätprapp.

Utskottet har uti sitt afgifna betänkande onekligen ganska lamt behandlat frågan. Herr vice talmannen framhöll den stora skillnad, som låg mellan detta betänkande och tvenne andra betänkanden från konstitutionsutskottet, nämligen om försvarsdepartementens sammanslagning och frågan om kommandomål. Det framhölls, hurusom äfven dessa motioner blifvit afvisade, därför att frågorna ansågos ligga under utredning, men detta hindrade icke konstitutionsutskottet att uttala sympati för dessa förslag, men någon sympati för den nu föreliggande frågan uttalar konstitutionsutskottet icke alls, utan tvärtom kan man mellan raderna i konstitutionsutskottets betänkande läsa, att detta är en fråga, som måste undanskjutas, att detta är icke vare sig någon rättfärdighetsfråga eller någon lämplighetsfråga. De egentligen synliga skälen äro dock, att utredningen ej är fullbordad samt att kvinnorna ännu

icke med tillräcklig kraft uppträdt för sina egna rättigheter, liksom att man ännu icke vet, hur det skulle verka, om valmanskåren skulle utvidgas såsom här skulle komma att ske, då man ännu ej ens vet hvad som kommer att ske i följd af den utvidgning af valmanskåren, som nu ägt rum. Man kan ju emellertid bra litet med stöd af matematiska beräkningar döma om den blivande politiska ställningen, det är föga troligt, att den kommer att förändras genom att kvinnorna få rösträtt. Ty kvinnorna äro helt visst fördelade, äfven de, i olika läger, när det gäller politiska åskådningar, det är åtminstone en sannolikhetsberäkning, som måste anses berättigad, ty hvarför skulle icke den hälft af mänskligheten, som består af kvinnor, vara lika fördelad i olika åskådningssätt och i olika grupper som den hälft, som består af män?

Hans excellens herr statsministern må nu afvakta att få se resultatet af hur denna utsträckta rösträtt för män kommer att verka — jag vet icke, hvilket resultat han väntar sig. Jag nämnde under remissdebatten, att förvisso tror sig hans excellens herr statsministern och hans regering hafva en oöfverskådligt lång framtid framför sig för att vänta för att se dessa resultat, men hur lång denna framtid på regeringsbänken än må blifva, så tror jag dock, att vår nuvarande regering icke skall få tillfälle att härom bilda sig ett stadgadt omdöme. Möjligt är ju också, att tiden för regeringen ej blifver tillräckligt lång ens att få se mera än det allra närmaste resultatet. Allt detta är emellertid gåtor, som vi ej ännu kunna lösa; de blifvande valen komma möjligen att i viss mån gifva oss svar på dessa frågor.

Nu kan man, såsom jag sade, mellan raderna i detta utskotts- betänkande läsa mycket, som icke står där. Där står icke, men det skymtar fram, att man fruktar för, att kvinnorna kanske komma att i vårt politiska lif införa element, som från vissa håll icke anses önskliga, men däremot från andra håll särdeles betydelsefulla. Hvad jag särskildt för min del, och kanske många inom denna kammare med mig, härvidlag föreställt mig, är, att kvinnorna just genom sin särskilda läggning kunna vara af betydelse, då det gäller lösandet af humanitära frågor och äfven af sociala frågor, för hvilka de till följd af sin ställning till hemmet måste ha vida större intresse än många män; detta anses kanske af andra för samhällsskadligt. Man fruktar kanske, att kvinnorna genom att komma in i det politiska lifvet skulle komma att öppna ögonen på enhvar för att vår värld för närvarande icke är den allra bästa, att mycket finnes att göra, som vore önskligt att det gjordes, att det gamla tillståndet, som under männens odelade herravälde pågått under årtusenden och där makten betydte mer än förmåga och mer än rätten, skulle komma till sitt slut. För dem af oss, som ännu tänka sig, att det ideal, som under en föregående diskussion berördes, nämligen detta ideal, som bär namnet världsfred, dock ej endast är en utopi, utan något, som man i en framtid skall få se förverkligadt

*Ang. ändrade
bestämmelser
i fråga om
den politiska
rösträtten
m. m.*

Ang. ändrade
bestämmelser
i fråga om
den politiska
rösträtten
m. m.
(Forts.)

för dem, som sträfva efter detta ideal, är det gifvetvis önskligt, att kvinnorna må få något mera att säga ej blott i vårt land, utan äfven i hela världen. Om blott kvinnorna komma in i världens samtliga parlament, blir synen på denna sida af saken, nämligen fredsrörelsens betydelse, en helt annan, än den nu är. Kvinnorna måste med sin läggning, på grund af sin natur och sina känslor finna, att detta maktens välde öfver rätten är en orättfärdighet, som måste öfvervinnas. Den dag, då, såsom jag sade, kvinnorna vinna inträde i världens olika parlament, kommer helt visst för den saken att blifva af stor betydelse. Ja, för alla sociala och humanitära frågor är kvinnornas deltagande i det politiska lifvet af vikt. Vi, som häruti vilja se ej blott en rättfärdighetsfråga, utan äfven en lämplighetsfråga, till följd af hvad som därigenom skulle vinnas, vi vilja icke släppa denna tanke, äfven om kyliga vindar nu blåsa öfver vårt land. Men äfven om kyliga vindar möta alla dessa för saken varmt intresserade kvinnor, som inom några få veckor skola samlas i Sveriges hufvudstad, äfven om de, fastän de komma hit, när högsommaren gör sitt inträde, tycka sig finna en kyla, som möter dem, då det gäller lösandet af den fråga, för hvilken de arbeta, hoppas vi dock, att de icke skola tro, att, därför att Första kammaren nu ställer sig enig emot denna sak, så alltid skall förblifva. Vi skola hoppas, att de dock skola mötas af ett kraftigt uttalandt votum ifrån denna kammare och ett så godt som enhälligt eller åtminstone, hoppas jag, af en stor majoritet inom kammaren gjordt uttalande om, att denna kammare dock vill befrämja den sak, som de sträfva för.

Det kan ju synas eget, att det är just Första kammaren, som här skall stå afvisande, då ju Första kammaren redan har den stora förmånen — som den dock icke tycks tillräckligt uppskatta — att såsom sina valmän räkna äfven kvinnorna. Detta är en sak, som kvinnorna måste väl beakta. Ha de ännu intet inflytande på Andra kammarens sammansättning, ha de dock ett verkligt inflytande på valen till Första kammaren; de ha nämligen rättighet att deltaga i valet af de valmän, som utse Första kammaren, och äfven själfva intaga plats uti valmännens led. Jag vet icke, om det kan vara någon känsla af betryck öfver att så är förhållandet, som gör, att just dessa delvis af kvinnor valda män nu icke vilja unna kvinnorna att äfven få något att säga, då det gäller sammansättningen af Andra kammaren. Jag vill tillägga en uppmaning åt dessa kvinnor, som beskyllas att strida för litet: Striden och kämpen, när det gäller att tillsätta Första kammaren; hjälpen oss, som äfven önska att nu få sammansättningen af denna kammare förändrad! Äfven om de förhoppningar, man hyser, att det rättmätiga krafvet måtte uppfyllas, att Första kammaren redan nu upplöses och nya val förrättas, icke komma att förverkligas, utan man måste krypa fram för att se Första kammaren omgestaltas, så ställer jag dock en uppmaning till kvinnorna: Sen till, att dessa

edra verkliga representanter äfven föra eder talan med så mycken kraft, som många göra i denna kammare!

Nu är ju frågan fallen genom Första kammarens beslut. Må nu Andra kammaren gifva sitt votum! Det blir blott en demonstration, som tyvärr kanske icke blir lika lysande som den, kammaren gjorde för tvenne år sedan, men det måste dock finnas inom denna kammare tillräckligt många anhängare af denna sak för att den majoritet, som nu skall afkunna utslaget, ej måtte bli alltför obetydlig, utan att den måtte imponera och gifva dessa stackars modlösa kvinnor, som det heter, mod att kämpa och det med starka vapen för sin rättfärdiga sak. Vi önska alla, att den dag snart måtte komma, då vi få hälsa kvinnorna såsom valmän äfven till denna kammare, och vi hälsa äfven den dag, då vi få se kvinnorna deltaga i våra förhandlingar, förvissade som vi äro, att den dagen skall icke blott för vårt land, utan äfven för hela mänskligheten medföra gynnsamma frukter, till mänsklighetens lycka och välsignelse.

Det är under uttalande af mina lifliga förhoppningar, att denna kammare måtte stå fast vid sitt för två år sedan fattade beslut, som jag nu, herr talman, anhåller att få yrka bifall till den af herr vice talmannen m. fl. afgifna, vid utskottets betänkande fogade reservationen.

Härmed var öfverläggningen slutad. I öfverensstämmelse med de därunder gjorda yrkandena framställde herr talmannen propositioner först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på afslag därå och bifall i stället till den af herr vice talmannen af Callerholm m. fl. afgifna, vid momentet fogade reservationen; och fann herr talmannen den sistnämnda propositionen vara med öfvervägande ja besvarad. Votering begärdes likväl, i anledning hvaraf nu uppsattes, justerades och anslogs följande omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren, med afslag å konstitutionsutskottets hemställan i punkten I mom. a) af utskottets förevarande utlåtande nr 26, bifaller den af herr vice talmannen af Callerholm m. fl. afgifna, vid momentet fogade reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan.

Ang. ändrade bestämmelser i fråga om den politiska rösträtten m. m.
(Forts.)

Ang. ändrade
bestämmelser
i fråga om
den politiska
rösträtten
m. m.
(Forts.)

Voteringen utvisade 120 ja mot 92 nej, hvadan kammaren med afslag å utskottets hemställan bifallit den af herr vice tal-
mannen af Callerholm m. fl. afgifna, vid momentet fogade reservationen.

Härefter föredrogs *mom. b)*, och yttrade därvid:

Herr Larsson i Västerås: Herr talman, mina herrar! Af det föreliggande utskottslätandet framgår, att konstitutionsutskottet afstyrkt herr Brantings m. fl. motion »både», som det heter, »med hänsyn till den så nyligen genomförda rösträttsreformen och på grund däraf, att motionärerna ej anført några verkligt bärande skäl för de föreslagna förändringarna.»

Ja, det första skälet, som utskottet anført för sitt afstyrkande, kan ju möjligen utgöra ett tillräckligt motiv för den, som i den nyligen genomförda rösträttsreformen har sett en lösning af rösträttsfrågan för lång tid framåt. Men för oss socialdemokrater, och äfven för alla andra, som talat och röstat emot denna rösträttsreform, kan detta skäl icke utgöra något hinder att nu söka åstadkomma förbättringar i de nuvarande rösträttsbestämmelserna. Det synes mig också, som om jämväl de, hvilka år 1909 visserligen röstade för denna rösträttsreform, men som förklarade, att de för sin del icke ansågo densamma tillfredsställande, skulle kunna vara med om att här göra en opinionsyttring för en förbättring af rösträttevillkoren för både kvinnor och män. Det är ju nämligen på det sättet, att det icke heller här i denna punkt egentligen kan bli tal om något annat än en opinionsyttring, och därför hoppas jag, att åtminstone alla dessa grupper, som jag nyss har nämnt, också med afseende på denna punkt borde kunna förena sig om en opinionsyttring för aflägsnande af de onödiga och orättvisa inskränkingar i rösträtten, som fortfarande finnas kvar äfven efter den 1909 genomförda rösträttsreformen.

Jag förmodar, att enhver skall kunna inse, att det icke ligger rättvisa uti att många och stora grupper af oförvitliga medborgare inom landet skola utestängas från sin medborgarrätt endast på den grund, att de äro så fattiga, att de icke i behörig tid kunnat er-
lägga sina utskylder till stat och kommun, eller därför att de kanske på grund af sjukdom eller arbetslöshet hafva måst åtnjuta tillfälligt fattigunderstöd och sedan icke förmått att återbetala det-
samma. Jag hoppas, att alla skola ge mig rätt, då jag påstår, att häri ligga orättvisor, som böra med det snaraste afskaffas. Om nu kammaren skulle gå med på en opinionsyttring äfven rörande dessa kraf, så anser jag för min del, att kammaren därmed icke har gjort annat, än att den ytterligare understrukt den opinionsyttring, som nyss gjordes för kvinnans politiska rösträtt; ty om man, såsom jag för min del anser att det är riktigt att man gör, erkänner, att kvinnan skall hafva medborgarrätt därför att hon är medborgare och därför att det är rättvist, då bör man också kunna erkänna,

att medborgare bland männen icke skola uteslutas från rösträtt på grund af de af mig nyss nämnda orättvisa bestämmelserna.

Sedan hafva vi utskottets andra skäl för afslag å den föreliggande motionen, nämligen att »några verkligt bärande skäl» icke skulle vara anförda för de i motionen föreslagna förändringarna. Detta utskottets yttrande skulle ju kunna fresta till att här ingå på och närmare utveckla de skäl, som ligga till grund för de i motionen framställda yrkandena. Men med hänsyn till den långa föredragningslista, som vi hafva liggande här på kammarens bord, och de många ärenden, som vänta på behandling, vill jag nu icke upptaga kammarens tid med att närmare utveckla dessa skäl, då de så många gånger hafva varit framförda här i kammaren, äfven under denna riksdagsperiod, och då jag förutsätter, att samtliga kammarens ledamöter hafva kannedom om desamma.

Jag skall därför nu öfvergå till den reservation, som jag afgifvit i denna punkt, och något redogöra för innebörden af de alternativa yrkanden, som jag i denna reservation tillåtit mig att framställa. Dessa alternativa yrkanden hafva, såsom jag i min reservation har nämnt, framställts, på det att kammaren må kunna bli i tillfälle att pröfva hvart och ett för sig och man därigenom må kunna få utrönt, huru långt kammaren för närvarande anser sig böra gå på reformernas stråt i detta hänseende.

Det yrkande, som återfinnes under alternativ I beträffande § 16 riksdagsordningen, upptager, som herrarna torde finna, den ursprungliga formulering, som vi socialdemokrater i motionen påyrkat; men jag vill här anmärka, att i samtliga alternativen är den kvinnliga rösträtten införd, tillika med en mildring af fattigvårdsstrecket. Det första alternativet i reservationen gäller sålunda afståndsandet af alla de onödiga streck och garantier, som för närvarande finnas uti § 16 riksdagsordningen; hvadan i detta alternativ endast bibehållas sådana valrättsvillkor, som kunna försvaras äfven ur den allmänna rösträttens synpunkt. Sålunda föreslås i alternativ I följande ändrade lydelse i § 16 riksdagsordningen: »valrätt tillkommer enhvar välfrejdad svensk medborgare, såväl man som kvinna, som före det kalenderår, hvarunder val äger rum, uppnått tjuguetå års ålder, dock ej den, som står under förmynderskap eller fattigvårdsstyrelsens målsmansrätt.

Till efterrättelse — — — — —

— — — — — valet inträffar.»

Som man finner, äro här samtliga »strecken» uteslutna, och paragrafen ter sig helt och hållet, såsom jag skulle vilja kalla det, demokratisk, sådan som den bör vara, då man ser saken från demokratisk synpunkt, och sådan, som den enligt min mening bör vara, om den skall verka rättvist för landets medborgare.

Vi komma så till alternativ II. Detta förslag är lika lydande med det alternativ jag nyss uppläst, men med det väsentliga undantaget, att det nuvarande åldersstrecket, nämligen 24 års ålder, där har medtagits.

*Ang. ändrade
bestämmelser
i fråga om
den politiska
rösträtten
m. m.
(Forts.)*

Ang. ändrade
bestämmelser
i fråga om
den politiska
rösträtten
m. m.
(Forts.)

Alternativet III ansluter sig i det närmaste till den nuvarande formuleringen af § 16, dock med det undantag, som jag nyss förut nämnde, nämligen att kvinnorösträtten är medtagen liksom äfven en mildring af fattigvårdsstrecket. Dessutom är i detta förslag skattestrecket uteslutet; men alla de öfriga s. k. garantierna finnas kvar.

Slutligen hafva vi alternativ IV. Detta ansluter sig helt och hållet till den nuvarande formuleringen, med de nyssnämnda båda undantagen, och innehåller sålunda, utom rösträtt för kvinnor, endast en ändring, som innebär mildring af fattigvårdsstrecket, så att det beträffande detta heter: »den, som står under fattigvårdsstyrelse-målsmansrätt».

Ja, mina herrar, i anslutning till hvad jag nu har yttrat, och då jag hoppas, att denna kammare äfven må kunna gå med på en opinionsyttring i hvad det gäller dessa här föreslagna reformer, så tillåter jag mig, herr talman, att yrka bifall till den formulering af § 16 riksdagsordningen, som återfinnes under alternativ I i min vid detta betänkande fogade reservation.

Häruti instämde herr *Carlsson* i Malmberget.

Herr Nilsson i Malmö: Herr talman! För ordningens skull och för att bereda kammaren tillfälle att lägga sitt afgörande efter olika linjer, vill jag redan nu yrka bifall till alternativ III i herr Larssons reservation. Detta alternativ skiljer sig, såsom redan antydts, så till vida från gällande rösträttsbestämmelser, att det upptar kvinnans rösträtt, mildrar fattigvårdsstrecket och slopar utskyldsstrecket.

Herr Persson i Stockholm: Herr talman, mina herrar! Jag begärde hufvudsakligen ordet för att yrka bifall till alternativ IV i den af herr Larsson vid betänkandet fogade reservationen; men jag finner mig dock föranlåten, med anledning af innehållet i detta yrkande, att säga några ord, detta därför att genom de nya röst-rättsbestämmelserna från medborgarrätt faktiskt uteslutits en del personer, som förut hade rösträtt, hvadan man kan säga, att de nya röst-rättsbestämmelserna, hvilka angåvos vara en lösning af röst-rättsfrågan, i visst afseende blifvit en försämring af rösträtten i stället för en förbättring.

Förut var det ju så, att som ledning för deltagande i politiska val, d. v. s. val af riksdagsmän till Andra kammaren, låg den kommunala röstlängden. I denna röstlängd anmärktes icke på de manliga medborgare, hvars familjemedlemmar genom fri sjukhusvård m. m. kommit i åtnjutande af s. k. fattigvårdshjälp. I fråga om den röstlängd, som numera uppgöres, gäller däremot, att magistraten, innan den uppgör densamma, frågar fattigvårdsstyrelsen, hvilka som åtnjutit fattigvårdshjälp i ett eller annat afseende; och innehållet af

den uppgift, som fattigvårdsstyrelsen med anledning häraf lämnar, prickas in i röstlängden. Många, som i öfrigt äro klara i fråga om fullgjord skatt, uteslutas genom detta förfarande från medborgarrätt, på grund däraf att de eller deras familjer vid något tillfälle varit i behof af sjukhushjälp eller fattigvårdsunderstöd i en eller annan form.

Värst synes detta drabba här i Stockholm. Här kom, strax efter det förra årets röstlängd uppgjorts, en mängd i öfrigt klara medborgare och klagade öfver att de förmenats rösträtt på grund af fattigvårdshjälp, fastän de icke visste om, på hvilket sätt de åtnjutit denna fattigvårdshjälp. I verkligheten förhåller det sig nämligen så, att, om exempelvis en arbetares hustru har begagnat sig af barnbördshus i Stockholm och hennes man icke varit i tillfälle att betala denna sjukhushjälp, han uppföres såsom hafvande åtnjutit fattigvårdsunderstöd och därigenom förlorar sin medborgarrätt. Har han något barn, som vårdats på epidemisjukhuset, inträffar precis samma förhållande. En epidemi här i Stockholm, en difteriepidemi t. ex., röfvar faktiskt från ett stort antal i öfrigt fullt klara medborgare deras rösträtt, och detta är så mycket mer upprörande och orimligt, som, när en difteriepidemi utbryter, arbetaren icke får lof att ha barnet, eller hvilken familjemedlem det nu är, som drabbas af sjukdomen, hemma, utan polisen kommer och utan vidare tar den af sjukdomen angripne och kommenderar densamma till sjukhus. Detta anses allmänt för att vara en hälsovårdsfråga, en sanitär åtgärd, i syfte att skydda den öfriga delen af befolkningen från smittans utbredande; och på epidemisjukhuset har i allmänhet icke betalats någon afgift. Nu inträffar emellertid, på grund däraf att ingen afgift betalas, att den, som haft ett barn eller någon annan anhörig där, han förlorar därigenom sin rösträtt. Det är en mängd sådana fall, som gjort, att rösträttsbestämmelserna för Stockholms vidkommande, liksom äfven för ett stort antal andra kommuner, blivit sämre i stället för bättre. Det må väl ändå anses i högsta grad orimligt, att det skall finnas sådana valrättsbestämmelser, att en difteriepidemi skall fälla en större eller mindre procent af medborgarna, då det är fråga om att utöfva sin medborgarrätt.

Jag skall med ett synnerligen drastiskt exempel visa, huru denna valrättsbestämmelse verkar.

Sedan brefven från magistraten förra året här i Stockholm utsändts till dem, som i ett eller annat afseende stodo oklara i röstlängden, kom en dag en gammal borgare upp till mig och förklarade, att han icke kunde begripa, hvarför han fått ett dylikt bref och hvarför han häftade för fattigvårdshjälp. Han hade i öfver tjugu år alltid fullgjort sina medborgerliga skyldigheter, hade alltid haft rösträtt, hade aldrig åtnjutit fattighjälp, men ändock hade han nu, när rösträttsfrågan skulle vara löst och rösträtten allmän, be-
röfvats denna sin rätt. Vi väntade, till dess röstlängden blifvit framlagd. Då tittade vi efter, och, mycket riktigt, där stod anmärkt

*Ang. ändrade
bestämmelser
i fråga om
den politiska
rösträtten
m. m.
(Forts.)*

*Ang. ändrade
bestämmelser
i fråga om
den politiska
rösträtten
m. m.
(Forts.)*

för honom, att han åtnjutit fattigvårdsunderstöd. Vi gingo och frågade oss för i fattigvårdsnämnden, hvad det var för understöd, och då kom det fram, att han förra året vistats på S:t Görans sjukhus för en sjukdom. Han hade — jag kan ju gärna säga, hvad det var — råkat bli smittad af skabb. Hade därför gått upp till en läkare, och denne hade sagt, att bästa sättet att bli befriad från åkomsten var att gå upp till ett sjukhus — »gå upp till S:t Göran och lägg er där ett par, tre dagar, så är saken klar». — Han gick dit med prästbevis på fickan och var där i tre dagar, kom ut däriifrån frisk och glad, men med det resultatet, att han förlorade sin rösträtt, ty han hade åtnjutit fattigunderstöd. — När vi fingo detta klart för oss, hade vi bara några få dagar på oss. Denne man var en välbärgad handverkare, och det gällde för honom bara en högst obetydlig summa, kr. 2: 25 var det visst, som han skulle betala. Han vände sig då till sjukhuset och frågade, om han kunde få betala dessa kr. 2: 25. Nej, det lyckades icke, ty vederbörande tjänsteman var bortrest, och det fanns ingen, som kunde skriva ut räkningen, och öfverhufvud taget var det icke vanligt, att folk betalade där. Han kunde faktiskt icke, fastän han icke resterade för mer än som jag tror 2 kronor och 25 öre i fattighjälps, få betala summan och därigenom återfå sin medborgarrätt, som han haft 20 — 30 år i Stockholm.

Detta är ett drastiskt exempel på, hvarthän dessa nya bestämmelser leda, och ändock säger utskottet, »att motionärerna ej anfört några verkligt bärande skäl för de föreslagna förändringarna.» Jag frågar vederbörande utskottsledamöter: Tycka ni, att sådana orimliga bestämmelser, orimliga förhållanden, som nu införts, verkligen icke äro tillräckligt bärande skäl för, att någon ändring skall vidtagas? Detta utskottets yttrande vittnar om, att ettdera känna dess ledamöter icke till förhållandena, eller också är detta ett rent cyniskt hån mot de medborgare, som brabbas af dessa olidliga bestämmelser. Jag har många andra liknande fall, tragikomiska och upprörande, som jag skulle kunna anföra, men jag vill icke upptaga kammarens tid nu i Riksdagens elfte timme med något med ingående på denna sak. Jag har blott velat påpeka detta enkla förhållande och därmed beledsaga mitt yrkande om bifall till alternativ IV i den af herr Larsson vid betänkandet fogade reservationen.

Herr Gripenstedt: Herr talman! Vid den föreliggande punkten har jag jämte vice talmannen och tre andra af kammarens ledamöter reserverat mig mot utskottets beslut rörande fattigvårdsstrecket, och jag skall tillåta mig att särskildt om den frågan få yttra ett par ord.

När herr Branting formulerade sitt förslag sålunda, att den, som står under fattigvårdens »målsmansrätt», skulle förlora sin rösträtt, synes han kanske icke fullt beaktat, att fattigvårdslagen af 1871 talar icke blott om fattigvårdsstyrelsens målsmansrätt, utan

äfvén om dess »husbonderätt». Om det nu vore så, att målmansrätt vore ett vidsträcktare begrepp, så att i den inginge husbonderätt, ja, då vore formuleringen riktig, men det är nog icke så. Enligt den allmänna lagen äger en målsman exempelvis att inför rätta företräda den, som står under hans målsmansskap, men en motsvarande rättighet har icke husbonde. En bestämd skillnad återfinnes också i fattigvårdslagen, och begreppen målmansrätt och husbonderätt äro där i visst hänseende sidoordnade. I § 35 mom. 1 fattigvårdslagen säges det tydligen, att fattigvårdsstyrelse i vissa fall tillkommer målsmans- *och* husbonderätt öfver den, som åtnjuter fattigvård, men i andra fall endast husbonderätt. Vidare stadgas i mom. 2 af samma paragraf, att, om någon af lättja eller försumlighet ådrager sitt minderåriga barn eller sin hustru sådan nöd, att fattigvård måste enligt § 1 lämnas någon af dem, han skall, äfvén om fattigvården är tillfällig, stå under fattigvårdsstyrelsens husbonderätt, märk väl *icke* målmansrätt, till dess den kostnad fattigvårdssamhället tillskyndats är gulden. Till samma påföljd är den förfallen, hvars minderåriga barn anträffas bettlande och på fattigvårdssamhälles bekostnad hemsändas.

Ang. ändrade bestämmelser i fråga om den politiska rösträtten m. m.
(Forts.)

När nu fattigvårdslagstiftningen faktiskt är sådan, hvad skulle då följden bli, om herr Brantings förslag i förevarande punkt antoges? Jo, att försumliga och lättjefulla familjeförsörjare, som kasta öfver familjens underhåll på det allmänna och som i moraliskt hänseende stå mycket lägre än många af dem, som kommit under fattigvårdsstyrelsens målmansrätt, skulle få eu bättre ställning, ty de, mot hvilka endast husbonderätt kan göras gällande, skulle icke förlora sin rösträtt. En sådan anordning kan jag icke finna vare sig klok eller rättvis, och därför kan jag icke vara med om en ändring af fattigvårdsstrecket i enlighet med herr Brantings motion, som äfvén i andra hänseenden synes mig vara för vidtgående.

Hvad vice talmannen och hans medreservanter i denna punkt föreslagit, torde däremot vara öfverensstämmande med den enklaste rättvisa och billighet. Här kan ju icke vara tal om någon författningsrevision, såsom utskottet uttrycker sig beträffande herr Brantings motion, utan hvad reservanterna vilja bryta ut ur motionen skulle hellre kunna kallas en lagförklaring i ett speciellt fall.

Riksdagsordningens § 16 mom. b i dess nuvarande lydelse utesluter från valrätt den, som *häftar* för understöd, hvilket under löpande eller sistförflutna kalenderåret af fattigvårdssamhälle tilldelats honom själf, hans hustru eller minderåriga barn.

I detta understöd ingår emellertid icke blott vanlig fattigvård i penningar och natura, utan äfvén sjukvård. Att sjukvården i och för sig är en diskvalifikationsgrund, finner jag lika med herr Sven Persson i Stockholm vara upprörande, ty när den, som icke har annat än sin arbetskraft att lita till för att försörja sig och sin familj, själf blir sjuk, är utvägen till försörjning stängd, och vid täta sjukdomsfall bland familjens öfriga medlemmar kan det blifva

Ang. ändrade
bestämmelser
i fråga om
den politiska
rösträtten
m. m.
Forts.)

svårt att få medlen att räcka till för sjukvården. När det allmänna, som billigt är, här träder emellan, och lämnar kostnadsfri sjukvård, är det i högsta grad motbjudande, att den, som erhållit sådan hjälp, skall i gengäld beröfvas sin politiska rösträtt, och om denna rösträtt skulle vara priset för sjukhjälpen, är väl detta så mycket mera oegentligt, som understödstagaren får behålla sin kommunala rösträtt inom den kommun, som lämnat valutan, d. v. s. sjukhjälpen.

I reservationen har redan anmärkts, att det är många valmän, som själfva icke äro medvetna om, att de fallit för, jag skulle vilja kalla det, sjukvårdsstrecket. Herr Sven Persson talade om detta och påstod, att det numera skulle hafva inträdt en försämring af valrätten genom detta streck. Detta skulle jag för min del knappt tro, ty det var nog så äfven före 1909 års rösträttsreform, att personer, som åtnjutit sjukvård på det allmännas bekostnad, blefvo diskvalificerade, fastän hindret icke blef med samma noggrannhet konstateradt, som nu är fallet, då man nu använder mera regelmässiga metoder vid röstlängdens uppgörande. I fattigvårdsnämnden i de större städerna föras, som vi veta, två särskilda listor, en för fattighjälpen och en för sjukhjälp, men dessa listor slås tillsammans vid årets slut, då uppgift sändes till vederbörande, som i röstlängden anmärka hvilka som hafva för fattigunderstöd. Vidare skall ett supplement insändas den 10 juni, upptagande dem, som under det löpande året intill den dagen fått dylik hjälp. Om alltså en valman för sig, hustru eller barn fått sjukhjälp på allmän bekostnad en enda dag, kanhända den 9 juni, så afföres han ur röstlängden.

Detta sker honom ovetande, ty visserligen skall i allmänhet underrättelse med allmänna posten tillsändas ehvar i röstlängden upptagna person, som däri icke antecknats såsom röstberättigad, men i vallagen är uttryckligen stadgadt, att sådan underrättelse *icke* behöfver sändas till dem, som åtnjuta fattigunderstöd.

Vidare är ganska märkligt, att det till en viss grad skall bero på de kommunala myndigheterna, huru strängt sjukvårdsstrecket skall tillämpas. Herr Sven Persson talade om epidemisjukvård. Det har nu af många ansetts, att denna speciella art af sjukvård icke borde likställas med annan sjukvård, men i allmänhet göres ingen åtskillnad, och likställigheten ur fattigvårdssynpunkt är äfven fastslagen genom prejudikat. Emellertid har just i Stockholm i sammanhang med fastställande af staten för innevarande år, hvilket skedde i december förra året, beslutats, att de, som från och med 1911 åtnjutit epidemisjukvård, icke skulle uppföras i diskvalificeringslängden. Faktiskt sker detta emellertid fortfarande i många delar af Sverige, och det kan ju inte vara riktigt, att sjukvårdsstrecket skall tolkas och verka så olika i olika delar af landet.

När man talar om hithörande förhållanden, mötes man ofta af den invändningen, att en fattigvårdskommitté för närvarande är samlad, och att man borde afvakta slutresultatet af denna kommittés

arbete, innan man rör vid den nu ifrågavarande rösträttsbestämmelsen. Härpå skulle jag vilja svara, att denna kommitté, hvars ordförande vi för öfrigt ha ibland oss här i kammaren, har rent tekniska fattigvårdsangelägenheter till föremål för sin verksamhet och således icke har att göra med några grundlagsbestämmelser. Det har för resten nyss blifvit påvisadt, att det är beroende på de kommunala myndigheternas beslut, huru fattigvårdsstrecket under nuvarande förhållanden verkar, och icke kan en ny fattigvårdsstadga reglera kommunernas rätt att efterskänka eller icke efterskänka fordran på grund af lämnadt understöd. Att vänta på resultatet af fattigvårdskommitténs arbete skulle endast vålla ett onödigt och ändamålslost uppskof med en reform, som kan göras alldeles fristående och som ur alla synpunkter torde vara behjärtansvärd.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till herr vice talmannens med fleres reservation.

Herr Jansson i Djursåtra: Jag skall för min del be att vid den nu föredragna punkten få yrka bifall till utskottets förslag och sålunda afslag på såväl herr Larssons vid betänkandet fogade reservation som ock på den af herr af Callerholm m. fl. afgifna reservationen vid samma punkt.

Herr von Schéele: Herr talman! Med instämmande i den siste ärade talarens yrkande ber jag, herr talman, få för min del angifva skälen till, att jag icke deltagit i den reservation, som här föreligger från herrar af Callerholm, Ericsson, Berg från Göteborg, Edén och Gripenstedt.

Första skälet är det, att under de 26 år, jag varit ledamot af fattigvårdsstyrelse, aldrig försports någon svårighet beträffande denna sak, utan det har fallit af sig själf, att ett sådant tillfälligt understöd som det, hvarom här är fråga, icke utgjorde hinder för att utöfva rösträtt vid riksdagsmannaval eller några andra medborgerliga rättigheters utöfning. Visserligen frånkännes i riksdagsordningens § 16 förstnämnda rätt »den, som häftar för understöd, hvilket under löpande eller sistförflutna kalenderåret af fattigvårdssamhälle tilldelats honom själf, hans hustru eller minderåriga barn». Men att märka är, hurusom kungl. förordningen ang. fattigvården den 9 juni 1871 uttryckligen förklarar, att i dylika fall »fattigvårdssamhälle äger bestämma de grunder, som böra af fattigvårdsstyrelse iakttagas», och att, där så ej skett, sagda styrelse har att meddela fattigvård i den mån, styrelsen pröfvar nödigt. Borde man då icke kunna hoppas, att en stigande upplysning vore nog till att göra hvarje fattigvårdsstyrelse böjd att med billighet bruka denna sin rätt och nog till att förekomma, det något fattigvårdssamhälle skulle genom alltför snäfvu bestämmelser lägga oöfverkomliga hinder i vägen härför?

Mitt andra skäl är, att det synes mig, som om, därest man

Ang. ändrade bestämmelser i fråga om den politiska rösträtten m. m.
(Forts.)

Ang. ändrade
bestämmelser
i fråga om
den politiska
rösträtten
n. n.
(Forts.)

skulle begära en utredning, denna borde omfatta åtskilligt utöfver sjukvårdssynpunkten. De, som i likhet med mig ha någon kännedom om folkskoleförhållandena, veta mycket väl, att äfven barn, som egentligen icke kunna kallas utfattiga, dock understundom äro i behof af att få låna skodon för att kunna ordentligt bevista skolan, emedan det enda par skor de äga är för någon dag borta till lagning. För att då förebygga störande afbrott, pläga skolråden anskaffa ett visst antal s. k. låneskor, naturligtvis på fattigvårdens bekostnad. Enhvar inser, till hvilka orimligheter det skulle leda, om föräldrarna till barn, som sålunda, utan att det begärts, kommit i åtnjutande af ett litet understöd, förlorade sin politiska rösträtt. Därför anser jag, att om denna fråga öfverhufvud taget skall göras till föremål för utredning, så måste den utredningen göras mer omfattande, än som reservanterna påyrka.

Slutligen vill jag tillägga, att jag icke är alldeles på det klara med, huruvida icke lagbestämmelser skulle kunna tillkomma på annan väg än den konstitutionella, som här ifrågasatts, nämligen däri-
genom, att Kungl. Maj:t antingen på eget initiativ, eller med anledning af i Riksdagen väckt motion, toge saken under ompröfning, för att därefter vidtaga de mindre omständliga åtgärder, som kunde häraf föränledas.

Herr Branting: Herr talman! Jag ber att få konstatera, att de alldeles uppenbara missförhållanden, som här framlagts under debatten, ha på herr Jansson i Djursåtra icke haft annan verkan, än att han fortfarande anser, att allt är bra som det är, hvarför han också yrkar afslag icke blott på det yrkande rörande ny grundlagstext, som formulerats af socialdemokraterna, utan äfven på den utredning, som begäres i den liberala reservationen. Hvad denna senare beträffar, ber jag få taga fasta på hvad herr von Schéele yttrade, då han sade, att om man skulle företaga en utredning, så borde denna blifva något vidsträcktare, än reservanterna föreslagit, och icke blott hålla sig till frågan om sjukvårdsstreckets afskaffande. Jag tror också verkligen, att förhållandena ligga så, att man har alla skäl att göra en opinionsyttring — ty något annat är det ju icke frågan om — äfven till förmån för det förslag till lagtext, som föreslagits af socialdemokraterna.

Herr Gripenstedt gjorde en detaljerad kritik af uttrycket »målsmansrätt», som är användt i denna text. Jag tror, att det hör till de svåraste kapitel, man kan ge sig in på, att söka formulera hvad verkliga innebörden är i dessa fattigvårdsbestämmelser, och det är mycket möjligt, att det kan ligga något i hvad herr Gripenstedt sade. Å andra sidan vill jag säga, att denna formulering vid upprepade tillfällen — frågan har ju varit före åtskilliga gånger — varit underställd juristers pröfning, och de ha ansett, att den skulle hålla måttet. Jag tror, att man bör akta sig för att utan vidare tro, att den tolkning af dessa så invecklade frågor, som herr Gripenstedt gaf, skulle vara uttömmande och afgörande. Under diskussio-

nen ha för öfrigt af mina partivänner framförts de vägande skälen för en förändring i detta afseende.

Jag skall också be att få ytterligare peka på den grupp af streck, som praktiskt taget blifvet mest verksam. Jag tänker nu på den massa af medborgare, som trots vår »allmänna» rösträtt faller för *utskylsdsstrecket*. Det vore orimligt att påstå, att alla dessa människor skulle vara mindrevärdiga i den mening, att lagen bör på något sätt ställa dem utanför medborgerliga rättigheter. Om ock ett och annat fall af slarf och vårdslöshet kan förekomma och naturligtvis också förekommer bland denna stora mängd af människor, så är det dock gifvet, att en stor del fall beror därpå, att de direkta skatterna tynga så hårdt, särskildt under arbetslöshetsperioder och i sociala kamptider, att de icke ha råd att betala sina utskylder. De *måste* använda sina små inkomster till lifvets uppehälle och nödtorft, och så blir skatten eftersatt; det kan icke hjälpas. Detta är saker, som man måste taga hänsyn till, och som förklara den i siffror påvisbara, just bland de fattigaste folkklasserna förefintliga stora mängd af eljest röstberättigade, som nu faller för detta streck.

Det är nog icke så, att slarf och vårdslöshet som karaktärslyte ökas i någon särskildt nämnvärd grad i samma mån som fattigdomen tillväxer — anlag till slarf och vårdslöshet finnas nog ungefär lika mycket inom alla samhällsklasser — utan det är därför, att det verkar på ett annat sätt, när skatten trycker på dessa små inkomstagare, som ha svårt att komma ut med den. Om de då komma efter med skatteinbetalningen, så förlora de enligt gällande bestämmelser sin rösträtt, trots att vi efter 1907 stoltsera med, att vi ha infört den allmänna rösträttens princip. Vi veta, att dessa inskränkingar i rösträtten icke gälla små grupper i samhället, utan betydliga grupper. Det har ju förekommit, att ända till 30, 40, ja, 50 procent af medborgarna i en valkrets ha stupat på grund af dessa förhållanden. Det har inträffat särskildt under sådana tider, när arbetslösheten varit särdeles stor, och det är icke minst de stora strider, hvilka blefvo en följd af masslockouten 1909, som i detta fall lämnat djupa spår efter sig i röstlängderna. Det är sådana förhållanden, som göra, att arbetareklassen helt naturligt måste anse, att den allmänna rösträtten *icke* är förverkligad här i landet, förrän vi fått en allmän rösträtt, icke blott till namnet, utan äfven till gagnet, en rösträtt, som motsvarar hvad man i andra länder kallar allmän rösträtt. Det är i den riktningen vår motion går äfven i detta afseende.

När vi framställt alternativa yrkanden här, så är det naturligtvis icke för vår egen skull, ty vårt parti är nog på det klara med hvad det vill, och dess mening innefattas i alternativ I, hvori det framställda yrkandet om den fullständigt allmänna rösträtten återfinnes. Nu skulle det emellertid vara af ett visst intresse att få se, huruvida det utom vårt partis gränser kunde finnas mer eller mindre

Ang. ändrade bestämmelser i fråga om den politiska rösträtten m. m.
(Forts.)

Ang. ändrade
bestämmelser
i fråga om
den politiska
rösträtten
m. m.
(Forts.)

resonans för något särskildt af dessa yrkanden, och därför ha vi i år tillåtit oss att uppställa dessa alternativa yrkanden för att på det sättet få en vägledning, då det gäller att bedöma, huruvida denna rättvisa sak på vissa punkter trängt djupare än på andra. Det är förklaringen till, att vi framställt dessa alternativ, och att vi måste besvara kammaren med votering angående de tre alternativ, hvartill vi här yrkat bifall.

Jag ber således att få yrka bifall till alternativ I i första rummet, men sedan vädjar jag till de medlemmar af kammaren, som icke vilja gå så långt, att noga taga i öfvervägande, huruvida de icke vilja afge en opinionsyttring mot utskyllsstreet enligt alternativ III, eller åtminstone mot det orimliga och förhärjande fattigvårdsstreet enligt alternativ IV.

Herr Edén: I fråga om den socialdemokratiska motionen i dess allmänhet skall jag endast helt kort uttala, att där finnes ett och annat yrkande till lindring i nu gällande streck, hvarmed jag för min del sympatiserar, men att jag det oaktadt icke har funnit mig kunna arbeta för ett antagande af dessa yrkanden af det skälet, att den stora rösträttskompromissen nu dock är en verklighet, och att jag för närvarande nödgas känna mig bunden däraf i så godt som alla dessa punkter. Partierna ha under många år stått emot hvarandra och kämpat angående omfattningen af dessa streck, tills man till slut kommit till en uppgörelse, en uppgörelse, som nyss är konfirmerad och icke ens ännu trädt i tillämplighet. Jag anmärker här särskildt, att det finnes en afgjord skillnad mellan den del af rösträttskompromissen, som angår den politiska rösträtten, där man verkligen kämpat om de olika strecken och till slut nödgats gå hvarandra till mötes, och den del af rösträttskompromissen, som angår den kommunala rösträtten, där man egentligen aldrig kom till någon öfverläggning, och där det hela togs, såsom jag en gång förut uttalat, obesedt och utan verklig pröfning.

Men om jag således af dessa skäl icke kunnat vara med på den socialdemokratiska motionen ens i form af något af de mindre långt gående alternativ, som i reservationen blifvit framlagda, så har det dock under ärendets behandling förefallit mig, som om jag i en punkt skulle i anledning af socialdemokraternas motion kunna ansluta mig till ett yrkande, som kan göras *oberoende* af rösträttskompromissen, och jag finner, att detta yrkande äfven *bör* göras i anledning af den erfarenhet, som sedan 1909 vunnits. Det är, som herrarna torde förstå, punkten angående fattigvårdsstreet. Herr Branting och hans medmotionärer ha i denna punkt yrkat, att nu gällande formulering skulle utbytas mot en sådan, enligt hvilken från rösträtt endast uteslutes den, som står under fattigvårdsstyrelsens målsmansrätt. Jag vill erinra om, att en sådan formulering upprepade gånger under rösträttsstriden varit föreslagen, och att denna formulering icke visat sig hålla måttet inför de fordringar på

klarhet i innebörden, som man måste ställa på den. Jag erinrar därom, att det liberala partiet från början tagit upp den formuleringen, och det af alldeles samma skäl, som socialdemokraterna nu göra det, men att detta parti också såg sig nödsakadt att på grund af allvarsamma anmärkningar mot denna formulering öfvergifva densamma. Den liberala regeringens förslag af år 1906 upptog icke heller denna formulering, och jag måste anse, att det icke finnes någon anledning att nu söka återgå till densamma. Vi måste hålla oss till ett mera begränsadt syfte, och det är att förhindra de uppenbara olägenheter i tillämpningen af den nu gällande formuleringen, som yppat sig. Det är detta vi sökt vinna genom den reservation, som är afgifven af herr vice talmannen af Callerholm m. fl.

Ang. ändrade bestämmelser i fråga om den politiska rösträtten m. m.
(Forts.)

Kammaren behagade särskildt uppmärksamma, att man icke kan mot denna reservation göra den anmärkningen, att den skulle strida mot rösträttskompromissen. Den är icke tillkommen för att i och för sig ändra någonting i § 16 riksdagsordningen, utan den är utslutande tillkommen för att förhindra, att denna § 16 får en tillämpning, som jag verkligen icke tror, att Riksdagen någonsin velat gifva den, när den beslöts. Herr Persson i Stockholm och herr Gripenstedt hafva utförligt påvisat, att den nu gällande formuleringen af det s. k. fattigvårdsstrecket för med sig, att från rösträtt kunna blifva uteslutna män, som själfva eller för hustru eller barn ha åtnjutit sjukvård på allmän anstalt och icke behöft lämna någon ersättning för denna sjukvård. Det är uppvisadt, att sådan uteslutning från rösträtt har drabbat tusentals män, som själfva icke haft en aning om, att de på något vis föllo under något sådant streck. Det är i reservationen särskildt betonadt, att det icke minst förhålliga i tillämpningen af detta streck ligger däri, att det verkar alldeles olika på olika orter, allteftersom vederbörande myndigheter fatta termen att »häfta» för åtnjutet fattigvårdsunderstöd, och allteftersom sjukhusen äro inrättade. Om exempelvis en medborgare har lyckan att bo i en stad, där det finnes sjukhus, som äro grundade genom donationer, och han anlitar dem för sig, sin hustru eller sina barn, då går han alltid fri, men bor han i en stad, där sjukhusen äro kommunala anstalter, och där åtnjuter vård, för hvilken kostnaden ej af honom nttages, så blir han fast och uppföres som häftande för fattigvårdsunderstöd samt uteslutes från rösträtt. Sådana förhållanden synas mig vara i hög grad upprörande för all rättskänsla. Jag tror icke, att jag är ogrannlaga, om jag nämner, att det inom konstitutionsutskottet föreföll att vara enighet om, att någonting dylikt egentligen icke borde förekomma.

Emellertid har man nu mot en skrifvelse i det syfte, som reservanterna föreslagit, anfört till en början, att detta syfte icke skulle vara nog omfattande. Därpå måste svaras, att utredning icke kan hos Kungl. Maj:t begäras i större omfattning, än redan vunnit erfarenhet föranleder. Denna erfarenhet grundar sig på de 1909 upprättade röstlängderna, hvilka särskildt hafva ledt uppmärksamheten

*Ang. ändrade
bestämmelser
i fråga om
den politiska
rösträtten
m. m.
(Forts.)*

på dessa missförhållanden. Skulle det längre fram ges anledning att taga upp äfven någon annan sida af fattigvårdsstreckets ojämna verkningar, så får det bli en omsorg för den tiden. För närvarande föreligger icke den saken. I hvarje fall tror jag icke, att herr von Schéele, såvidt jag kan finna, har någon anledning att anse, att sådan tillfällig hjälp åt skolbarnen, som han anförde, för närvarande behöfver falla under fattigvårdsstrecket och medföra uteslutning från rösträtt. Icke heller kan jag gifva något erkännande åt den anmärkningen, att man hellre borde gå en annan väg, t. ex. genom ändring i fattigvårdsstiftningen. Herr Gripenstedt har redan bemött detta tal, och jag skall endast tillägga, att det synes mig otänkbart, att man skulle kunna få en så preciserad fattigvårdsstiftning, att man därigenom skulle undgå osäkerheten af den nuvarande formuleringen af riksdagsordningens § 16.

Under sådana förhållanden skulle jag vilja vädja till kammaren, om den ändå icke finner, att det är skäl att afgifva, såsom det redan sagts, en opinionsyttring mot en så uppenbart orättfärdig och så uppenbarligen icke afsedd verkan af fattigvårdsstrecket, som till fullo blifvit konstaterad genom 1909 års röstlängder. Kammaren berör därigenom icke någon af 1907 års rösträttskompromiss' garantier. De bli fullkomligt desamma. Men kammaren kan åtminstone gifva uttryck åt, att den för sin del icke menat en sådan tillämpning af fattigvårdsstrecket, som nu här kommit i dagen, och att den önskar att om möjligt få den tillämpningen genom en ändring i riksdagsordningen aflägsnad. Jag hoppas, att kammaren skall taga hänsyn till denna, jag vågar säga, rent humanitära synpunkt, och jag yrkar bifall till reservationen.

Herr Persson i Stockholm: Herr talman, mina herrar! Jag kan icke ansluta mig till den af herr vice talmannen afgifna reservationen, därför att jag anser, att den är alltför inskränkt, omfattar allt för litet. Den gäller blott, när det är fråga om sjukvårdshjälp åt en medborgare eller hans hustru och minderåriga barn. Men om mannen t. ex. måste tagas in på sjukhus och får stanna där några månader, hvarigenom familjen kommer i nöd och därför vänder sig till fattigvården på platsen med begäran om hjälp, så lämnar fattigvården, sådan som den i vissa kommuner är inrättad, hyresbidrag på 30, 40 eller 50 kronor. Då skulle denne man på grund af detta bidrag kunna bli utesluten från rösträtt. Under förutsättning, att den liberala reservationen bifalles och bestämmelser i öfverensstämmelse med den komma till stånd, blir man icke utesluten från rösträtten därför att han legat gratis på sjukhuset, utan därför att familjen genom det erhållna hyresbidraget räddats från att vråkas från sin bostad.

Dessutom har det varit på tal här i Stockholm, att en medborgare skulle drabbas af fattigvårdsunderstödsbestämmelsen och sålunda äfven af fattigvårdsstrecket också i sådana fall, då hans barn

erhålla skodon i skolan på kommunens bekostnad. Detta har nu icke tillämpats, men det är icke uteslutet, att det på grund af lagens bestämmelser i § 1 fattigvårdsförordningen kan komma att tillämpas.

Det är på grund af att denna reservation icke är tillräckligt fyllig, som jag icke kan ansluta mig till densamma; jag ber i öfrigt att få sluta med att slå fast det rent af upprörande i, att ledamöter af kammaren, såsom herr Jansson i Djursåtra, trots påvisade uppenbara olägenheter af detta fattigvårdsstreck ändock yrka bifall till utskottets förslag. Det bevisar, såvidt jag kan förstå, fullständig intresselöshet för rösträttens tillämpning och utföfning, eller rent af ovilja mot att fattigt folk skall innehafva medborgarrätt.

*Ang. ändrade
bestämmelser
i fråga om
den politiska
rösträtten
m. m.
(Forts.)*

Öfverläggningen förklarades härmed afslutad. Herr talmannen framställde först propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande moment, i hvad anginge det förslag till ändring af 16 § riksdagsordningen, som innefattades i alternativ I af herr Larssons i Västerås reservation, samt nämnda reservants förslag till ändring af 9 och 19 §§ riksdagsordningen, dels på afslag å utskottets hemställan, för så vidt den afsåge nämnda ändringsförslag, samt bifall i stället till samma förslag; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med öfvervägande ja besvarad. Votering begärdes likväl, i anledning hvaraf nu uppsattes, justerades och anslogs följande omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i punkten I mom. b) af utskottets förevarande utlåtande nr 26 i hvad angår det förslag till ändring af 16 § riksdagsordningen, som innefattas i det uti herr Larssons i Västerås reservation upptagna alternativ I, samt nämnde reservants förslag till ändring af 9 och 19 §§ riksdagsordningen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med afslag å utskottets hemställan i hvad den afser berörda ändringsförslag, bifallit samma ändringsförslag.

Voteringen utvisade 137 ja mot 69 nej, hvadan kammaren bifallit utskottets hemställan i denna del.

Vidare framställde herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande moment, i hvad den afsåge

*Ang. ändrade
bestämmelser
i fråga om
den politiska
rösträtten
m. m.
(Forts.)*

herr Larssons i Västerås förslag till ändring af 16 § riksdagsordningen enligt alternativ III i hans reservation samt till ändring af 9 och 19 §§ riksdagsordningen, dels på afslag å utskottets hemställan, i hvad anginge berörda ändringsförslag, samt bifall i stället till samma förslag; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hafva utfallit med öfvervägande ja för den förra propositionen. Då votering emellertid begärdes, blef nu uppsatt, justerad och anslagen en så lydande voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i punkten I mom. b) af utskottets förevarande utlåtande nr 26, i hvad angår det förslag till ändring af 16 § riksdagsordningen, som innefattas i det uti herr Larssons i Västerås reservation upptagna alternativ III, samt nämnde reservants förslag till ändring af 9 och 19 §§ riksdagsordningen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med afslag å utskottets hemställan, för så vidt den afser nämnda ändringsförslag, bifallit samma ändringsförslag.

Omröstningen utföll med 141 ja mot 65 nej; och hade kammaren alltså bifallit utskottets hemställan i hvad den afsåge herr Larssons i Västerås nu ifrågavarande förslag.

Herr talmannen gaf härefter propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan i förevarande moment, såvidt det rörde dels det uti alternativ IV af herr Larssons i Västerås oförmälda reservation framlagda förslag till ändring af 16 § riksdagsordningen, dels ock bemålde reservants förslag till ändring af 9 och 19 §§ riksdagsordningen, samt 2:o) afslag å utskottets hemställan i afseende å berörda ändringsförslag och bifall i stället till samma förslag; och fann herr talmannen den förra propositionen med öfvervägande ja godkänd. Votering begärdes emellertid, till följd hvaraf nu uppsattes, justerades och anslogs denna omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i punkten I mom. b) af utskottets förevarande utlåtande nr 26, i hvad angår det förslag till ändring af 16 § riksdagsordningen, som innefattas i det uti herr Larssons i Västerås reservation

upptagna alternativ IV, samt nämnde reservants förslag till ändring af 9 och 19 §§ riksdagsordningen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren med afslag å utskottets hemställan för så vidt den afser berörda ändringsförslag, bifallit samma ändringsförslag.

Denna votering utvisade 130 ja mot 72 nej, vid hvilken utgång kammaren således bifallit utskottets hemställan jämväl i här afsedda del.

Slutligen framställde herr talmannen beträffande det ämne, som berördes i herr vice talmannen af Callerholms m. fl. vid momentet fogade reservation propositioner först å bifall till utskottets hemställan i nämnda del samt vidare å afslag å utskottets ifrågavarande hemställan och bifall i stället till sistberörda reservation; och förklarade herr talmannen sig anse den senare propositionen hafva flertalets mening för sig. Som votering likväl begärdes, uppsattes, justerades och anslogs en voteringsproposition af följande lydelse:

Den, som vill, att kammaren med afslag å konstitutionsutskottets hemställan i punkten I mom. b) af utskottets förevarande utlåtande nr 26, i hvad angår det ämne, som beröres i herr vice talmannen af Callerholms m. fl. reservation, bifaller nämnda reservation, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets bemställan i berörda del.

Omröstningen utföll med 126 ja mot 78 nej, hvadan kammaren med afslag å utskottets hemställan i denna del bifallit den af herr vice talmannen af Callerholm m. fl. vid momentet afgifna reservationen.

Punkten II.

Utskottets hemställan bifölls.

Ang. ändrade bestämmelser i fråga om den politiska rösträtten m. m.
(Forts.)

Ang. särskild
godtgörelse åt
ordförande i
kommunal-
nämnd.

§ 4.

Efter föredragning härpå af konstitutionsutskottets utlåtande, nr 27, i anledning af väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående särskild godtgörelse åt ordförande i kommunalnämnd, begärdes ordet af motionären,

Herr Berggren, som yttrade: Jag ber att få uttrycka min tacksamhet till konstitutionsutskottet för den grundliga utredning, det bestått min motion, och naturligtvis är jag också tacksam för det slut, hvartill utskottet kommit. Men med anledning däraf, att vid utlåtandet fogats ett par reservationer, skall jag be att få säga några ord.

Den första af dessa reservationer är med instämmande af fem ledamöter afgifven af utskottets ärade ordförande. Däri framhåller han, att han för sin del måste fasthålla den principen, att kommunala förtroendeuppdrag icke böra vara afönade, och han tillägger, att han hyser den förvisningen, att en blifvande utredning skall ådagalägga, att man utan öfvergifvande af denna principiella ståndpunkt skall vara i stånd att lindra den börda, som hvilar på kommunalnämndens ordförande. Reservanten angifver icke, på hvad sätt förevarande fråga bör lösas, men det ser ut, som om han tänker sig, att lämpligaste sättet vore att anställa särskilda kommunala tjänstemän, på hvilka kommunalnämndsordförandens hufvudsakliga arbetsbörda skulle öfverflyttas. En sådan anordning kan nog, jag vill icke bestrida det, vara passande i en del större kommuner, men däremot skulle det vara olämpligt, om frågan på detta sätt löstes beträffande smärre kommuner. Denna min åsikt stämmer också med, hvad utskottet uttalat i sin motivering.

För frågans utredning har utskottet på vederbörligt sätt från statistiska centralbyrån infordrat vissa uppgifter angående de anslag, som under ett visst år utgått till kommunalnämndsordförandena. Byrån har i sina till utskottet lämnade uppgifter upptagit fyra anslagsrubriker, nämligen »lön», »arfvode», »anslag till skrifbiträde, skrifmaterialier och dylikt» samt »i öfrigt». På grundvalen af dessa för utskottet tillgängliga primäruppgifter har utskottet sammanfattat en tabell, som återfinnes på sid. 15 i betänkandet, och hvaraf framgår, att någon som helst ersättning icke utgår till kommunalnämndsordförandena i 76 kommuner. Sådan ersättning utgår däremot under titeln »enbart lön» i 556 kommuner och under titeln »enbart arfvode» i 321 kommuner. Om dessa belopp anmärker emellertid utskottet, att då i flera fall ingen särskild ersättning synes blifvit anvisad för bestridande af postporto och skrifmateriel, torde förhållandet vara det, att kommunalnämndsordföranden för sin lön eller sitt arfvodesbelopp måste bestrida utgifterna för nämnda ändamål. I tabellen synes vidare, att anslag till kommunalnämndens ordförande upptagits i 1,296 kommuner under rubriken »enbart skrifbiträde,

skrifmaterialier m. m.» Utskottet håller icke för otroligt, att i dessa anslagsbelopp jämväl ligger, till en viss del, aflöningsbelopp, men utskottet framhåller också, att det har icke för detsamma varit möjligt att undersöka, till huru stor del detta varit förhållandet.

*Ang. särskild
godtgörelse åt
ordförande i
kommunal-
nämnd.
(Forts.)*

Den andra reservanten, herr Clason, synes i sin reservation antaga, att de belopp, som äro upptagna under rubriken skrifbiträde m. m., ensamt varit afsedda för det ändamål, som rubriken angifver. Detta antagande är, vågar jag påstå, felaktigt, och att han gjort sig skyldig därtill, beror enligt min uppfattning därpå, att han tagit mindre noga reda på förhållandena, sådana de verkligen äro på landsbygden. Han anser också, att i de utgifter, som äro rubricerade såsom lön eller arvode, äfven ingår ersättning till postporto m. m. I detta påstående har han delvis rätt, men då han framhåller, att dessa anslagsbelopp till hufvudsaklig del skulle utgöra ersättning för postporto, skrifbiträde och dylikt, så har han däri otvifvelaktigt orätt.

För att närmare belysa denna sak har jag satt mig i förbindelse med kommunalnämndsordförandena i de socknar, som utgöra Fryksdals domsaga i Värmland. De nämnda primäruppgifterna från statistiska centralbyrån hänföra sig till förhållandena, sådana de voro den 31 december 1905. Enligt dessa uppgifter hade ordföranden i Sunne kommunalnämnd ett anslag af 600 kronor till skrifbiträde m. m., men enligt de upplysningar, som jag fått från denne ordförande, betalar Sunne kommun dessutom till en särskild räkenskapsförare och kassör 500 kronor. Det förstnämnda beloppet, 600 kronor, synes sålunda helt och hållet utgöra ersättning för det besvär, som åligger kommunalnämndsordföranden i denna kommun. I Östra Emtervik utgör anslaget 350 kronor, också där upptaget under rubriken skrifbiträde m. m. Därom har kommunalnämndsordföranden därstädes meddelat, att han visserligen brukat erlägga 25 kronor om året för utskrifning af debetsedlar, men att resten utgör ersättning för det besvär, som åtföljer ordförandeskapet. I Fryksände kommun har anslaget varit 700 kronor, hvilket dock sedan 1905 är höjdt till 1,200 kronor, hvaraf dock omkring 200 kronor torde få anses såsom ersättning för skötandet af skol- och kyrkokassorna. Äfven detta belopp, 700 kronor, är i primäruppgifterna angivet såsom ersättning till skrifbiträde m. m. Men ordföranden har upplyst, att han har särskild ersättning för porto, skrifmaterialier m. m. Då han, hvilket, jag känner till, själf utför allt arbete, så har han cirka 1,000 kronor i ersättning för sitt arbete. I Östmarks kommun är anslaget 500 kronor, också rubricerad som anslag till skrifbiträde, skrifmaterialier m. m., men kommunalnämndsordföranden där har dessutom haft rätt att debitera församlingen för postporto och blanketter, och då han själf utför det mesta arbetet, utgör beloppet 500 kronor hufvudsakligen ersättning för hans besvär. Ersättningen var vid slutet af 1905 500 kronor, men är numera höjd till 650 kronor, hvaraf dock 50 kronor anses utgöra ersättning för porto

Ang. särskild
godtgörelse åt
ordförande i
kommunal-
nämnd.
(Forts.)

m. m. Det synes häraf, att äfven om anslagsbeloppen äro rubricerade såsom skrifbiträde, skrifmaterialier m. m., så utgöra i alla fall dessa anslag till väsentlig del ersättning till ordföranden för med ordförandeskapet förenadt besvär och arbete.

Samtliga anslag, som utgifvits till kommunalnämndsordförandena i Fryksdals härad, utgjorde år 1905 3,450 kronor. För närvarande utgör samma anslag 4,300 kronor, hvilket sålunda utvisar en ökning af 850 kronor eller närmare 25 %. Det har sålunda varit en afsevärd ökning i anslagsbeloppen, oaktadt folkmängden sedan 1905 minskats med 634 personer. Att man nödgats öka ersättningarna till kommunalnämndsordförandena, beror närmast därpå, att deras arbete år efter år har ökats.

En af ifrågavarande ordförande, som har 300 kronor i årlig ersättning, anser, som han själf uppgifvit, denna ersättning vara alldeles för låg. Han har sagt, att om han åt en enskild person eller bolag skulle uträtta så mycket arbete, som han uträttar åt kommunen, skulle han icke göra detta under 1,000 eller 1,200 kronor.

Jag yrkar, herr talman, bifall till utskottets förslag.

Vidare anfördes ej. Kammaren biföll utskottets hemställan.

§ 5.

Vidare föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande, nr 28, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändrad lydelse af § 2 mom. 4 tryckfrihetsförordningen, och blef utskottets hemställan därvid af kammaren bifallen.

§ 6.

Om införande
i regerings-
formen af
bestämmelser
angående
församlings-
frihet.

Härefter förelåg till afgörande konstitutionsutskottets utlåtande, nr 29, i anledning af väckta motioner om införande i regeringsformen af bestämmelser angående församlingsfrihet.

Till konstitutionsutskottet hade hänvisats en inom Andra kammaren väckt motion, nr 335, däri herrar *Söderberg* i Stockholm, *Kristensson*, *Lindblad* och *Svensson* i Nyköping hemställt, att Riksdagen måtte såsom hvilande i grundlagsenlig ordning besluta

dels följande nya lydelse af 16 § regeringsformen:

Konungen bör rätt och sanning styrka och befordra, vrångvisa och orätt hindra och förbjuda, ingen fördärfva eller fördärfva låta. till lif, ära, personlig frihet och välfärd, utan han lagligen förvunnen och dömd är, och ingen afhända eller afhända låta något gods, löst eller fast, utan rannsaking och dom, i den ordning Sveriges lag och laga stadgar föreskrifva; ingens fred i dess hus störa eller störa låta; ingen från ort till annan förvisa; *ingen hindra i försam-*

lingsfrihetens utöfvande; ingens samvete tvinga eller tvinga låta, utan skydda hvar och en vid en fri utöfning af sin religion, såvidt han därigenom icke störer samhällets lugn eller allmän förargelse åstadkommer. Konungen låte enhvar blifva dömd af den domstol, hvarunder han rätteligen hörer och lyder;

Om införande i regeringsformen af bestämmelser angående församlingsfrihet.
(Forts.)

dels följande tillägg till 86 § regeringsformen:

Med församlingsfrihet förstås svenska medborgares rättighet att fritt sammankomma för öfverläggning om allmänt eller enskildt ärende, samt att med öfverläggningen fortfara, så länge intet mot lag stridande förekommer. Närmare bestämmelser i afseende på denna rätts utöfvande meddelas genom lag, som stiftas i den ordning 87 § 1 mom. regeringsformen föreskrifver.

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation häremot hade afgifvits af herrar vice talmannen af *Callerholm*, friherre *Bonde Nilsson* i Malmö, *Ericsson* i Vallsta, *Berg* i Göteborg och *Edén*, som föreslagit, att Riksdagen måtte antaga att hvila till vidare grundlagsenlig behandling följande förslag till ändrad lydelse af § 86 regeringsformen.

§ 86.

Med tryckfrihet förstås hvarje svensk mans rättighet att, utan några af den offentliga makten i förväg lagda hinder, utgifva skrifter, att sedermera endast inför laglig domstol kunna tilltalas för deras innehåll, och att icke i annat fall kunna därför straffas, än om detta innehåll strider emot tydlig lag, gifven att bevara allmänt lugn, utan att återhålla allmän upplysning. Alla handlingar och protokoll i hvad mål som helst, de protokoll undantagna, som uti statsrådet och hos Konungen i kommandomål föras, må ovillkorligen genom trycket kunna utgifvas. Ej må tryckas banko- och riksgäldsverkens protokoll och handlingar rörande ärenden, hvilka böra hemliga hållas.

Med församlingsfrihet förstås svenska medborgares rättighet att sammankomma för öfverläggning om allmänt eller enskildt ärende, samt att med öfverläggningen fortfara, så länge intet mot lag stridande förekommer. Närmare bestämmelser i afseende på denna rätts utöfvande meddelas genom lag, som stiftas i den ordning 87 § 1 mom. regeringsformen föreskrifver.

Utskottets hemställan upplästes.

Därefter yttrade:

Om införande
i regerings-
reformen af
bestämmelser
angående
församlings-
frihet.
(Forts.)

Herr Söderberg i Stockholm: Herr talman! Då jag är en af motionärerna i denna framburna motion, skall jag be om kammarens välvilliga öfverseende, om jag tar tiden något litet i anspråk. Jag förstår, att kammaren icke är så fallen nu för några långa utläggningar, men konstitutionsutskottets utlåtande är mot oss motionärer ganska bistert, och det synes mig åtminstone tarfva, att vi säga *något* om den fråga, som här föreligger. Den har varit föremål för Riksdagens behandling rätt många gånger, då det gällt att i grundlagen införa skydd för en af de rättigheter för medborgarna, som man anser vara af mycket stor betydelse, nämligen församlingsrätten, grundlagsenligt skydd för den frihet, under hvilken denna rätt skall utöfas.

Sista gången, då Riksdagen hade denna fråga till behandling, var år 1893, då en motion, utan votering, bifölls i sådant syfte. Frågan har ju dock fallit gång på gång, oupphörligen, på grund af Första kammarens motsatta uppfattning, och i det stycket se vi af utskottets utlåtande, att högerens representanter i utskottet äfven nu haft samma uppfattning. Första kammaren har också redan fattat sitt beslut — afslag på motionen. Dock skiljer sig utskottets utlåtande nu från de utlåtanden, som förelågo åren 1892 och 1893, i det att Andra kammarens samtliga representanter i konstitutionsutskottet då reserverade sig till förmån för denna sak, något, hvarom Andra kammarens representanter nu dock icke varit ense.

Nu vill jag endast säga något om de anmärkningar, som från utskottets sida gjorts emot motionen. Mig förefaller det, som om det ärade konstitutionsutskottet har alldeles för kraftigt tillgripit storsläggan för att slå ihjäl oss stackars motionärer och den lilla utredning, vi vågat komma med efter våra blygsamma kunskaper på detta område. Beträffande den anmärkningen af utskottet, att man icke år 1809 i vår grundlag införde detta skydd, emedan församlingsfriheten då visst icke uppfattades såsom vi i vår motion tillåtit oss anföra, vill jag blott säga, att den slutliga skillnaden mellan konstitutionsutskottets och motionärernas uppfattning väl förnämligast blir en skillnad i *historieuppfattning* och icke så mycket en skillnad i fråga om *historia*. Jag skall icke vidare utveckla detta ämne, ty det skulle, såvidt jag kan förstå, föra för långt.

Så vill jag, beträffande hvad som är anmärkt mot vår framställning, huru saken behandlades åren 1863—64, för min del villigt taga emot den rättelsen, att den paragraf, som Kungl. Maj:t framkom med till Riksens Ständer år 1863, redan förut fanns utförd i förordningsform, men 1863 var det fråga om att införa den i strafflagen, och det var detta, vi förnämligast fäst oss vid. Mot detta införande i strafflagen af anmälningsplikten vid möten och sammankomsters afhållande var det, som 1863—64 års Ständer på det mest eftertryckliga sätt reagerade, då de beträffande denna bestämmelse framförde, att ett så utfördt anmälningsstyg ville de

icke ha i svensk strafflag. Nu må motivet därtill ha varit hvilket som helst. Jag skall icke tvista därom. *Kanske* var det icke så mycket omvårdnaden om den fria församlingsrätten som den oinständigheten, att folket på landsbygden hade för långt att färdas, då de skulle fullgöra sin anmälningssplikt, men *faktum* står dock kvar, att anmälningstvånget blef afslaget, och att strafflagens 10 kapitel 15 § fick den bestämmelse, som det nu har.

Om införande i regeringsformen af bestämmelser angående församlingsfrihet.
(Forts.)

Sedan ha vi framhållit, att trots detta utfärdades ordningsstadgan för rikets städer år 1868, och att det är dennas handhavande och särskildt 13 §:s handhavande plus handhavandet af landshöfdinginstruktionen, som på sista tiden antagit sådana former och sådan utsträckning, att vi anse det nu vara större behof och starkare skäl att införa detta skydd för församlingsrätten i grundlagen, nu än förr.

Jag vill icke alls rifva upp någon diskussion om 1909 års händelser, men jag ber att få hänvisa till det utdrag, vi gjort i vår motion efter den officiella bearbetningen, och där kan jag icke finna annat, än att magistraterna i städerna och Konungens befallningshafvande i länen begagnat sig af denna administrativa makt till att göra alldeles ofantliga inskränkningar i den fria församlingsrätten, som så ofta påståtts vara alldeles gifven här i landet. Det är denna fara, som man icke kan komma ifrån, den hänger som ett damoklessvärd öfver utöfvandet af mötesrätten, öfver rätten att komma tillsammans för dryftandet af gemensamma angelägenheter såväl inomhus som kanske ännu mera i det fria. Det är nämligen så, att denna rätt nu blir beroende på de politiska konjunkturerna i landet, och att det beror på myndigheternas uppfattning, hur långt de skola släppa medborgarna lösa i fråga om denna rätts utöfvande. Det är de, som afgöra, huru den i praktiken kommer att ställa sig. Detta är ett ofantligt osäkert förhållande, och det, som för mig står ännu tydligare, är, att i och med det, att de folkklasser ha starkare trädt fram — arbetarna framför andra — för hvilka denna fria mötesrätt är af så genomgående betydelse, blir ju behofvet större att få den befäst på sådant sätt, att den icke blir angripen vid vissa tillfällen och blir beroende af växlande stämningar och uppfattningar hos myndigheterna.

Så ha vi påpekat, att detta missförhållande vidgar ut sig. Det var ju en ganska stark rörelse i landet i slutet på 1880-talet, till följd af öfvergrepp mot den fria församlingsrätten, och det var förnämligast till följd af denna rörelse, som motionen i samma syfte bars fram då. Det var år 1890, då denna fråga fördes fram i Riksdagen. Det hade skett ingrepp i mötenas afhållande, och detta upprepar sig nu återigen. Vi ha konstaterat flera fall år 1910, då myndigheterna gått så långt vid utsträckandet af den administrativa makt, som är lagd hos dem, att de begära att få se föredragen på förhand. De vilja veta, hvad talarne skola säga, som skola hålla föredrag på möten, och det ligger väl icke i ordningsstadgans be-

*Om införande
i regerings-
formen af
bestämmelser
angående
församlings-
frihet.
(Forts.)*

stämmelser, såvidt jag kan förstå. Jag vill bara be att få påminna om de ingrepp, som polisen brukar göra i våra 1:sta majdemonstrationer, och det ingrepp, som skedde detta år. Polisen tog sig den friheten här i Stockholm — förmodligen stödd på ordningsstadgans bestämmelser, jag kan icke finna annat — att den ville på förhand se och godkänna inskriptionerna på standar och fanor. Om polisen skulle finna dem vara af natur att kunna släppas ut i demonstrationståget, får det ske, och det blir polisens subjektiva omdöme, som afgör, huruvida detta skall få ske eller ej. Jag kan icke finna annat, än att detta är ett i högsta grad orättmätigt förfarings sätt, som absolut strider mot hvad folket varit vant vid här i landet. Häraf vågar jag draga den slutsatsen, att, utan att denna församlingsfrihet, utan att demonstrationsrätten får det skydd, som vissa andra fundamentala medborgerliga rättigheter fått i landet, kunna förhållandena i detta afseende icke bli så tryggande, som de borde vara. Och jag ber att få fråga herrarna: Hur tro ni, att det hade gått under många och långa tider, om icke religionsfrihet och tryckfrihet åtnjutit detta grundlagsenliga skydd, som man ännu icke vågat sig på med afseende på denna rätt? Jag tror, att det hade varit mycket illa beställt på dessa områden, och denna rätt synes mig vara af sådan beskaffenhet, att en stor del medborgare ha behof af att få utöfva den oberoende af de administrativa myndigheternas godtyckliga ingripande vid vissa tillfällen.

Nu slutar utskottet på det sättet, att då vi motionärer icke ha utformat några bestämmelser, huru den lagstiftning skulle vara beskaffad, som skulle utfylla grundlagsparagrafen i fråga, finner utskottet däruti en ytterligare anledning att icke tillmötesgå vår önskan därvidlag. Nu kan jag för min del icke finna, att det är nödvändigt, att motionärer försöka i detalj utforma det de vilja i lag ha utfördt. Vi ha sagt, att vi begära, att Riksdagen skall besluta att i grundlagen införa en sådan skyddande bestämmelse, och när detta beslut sedan är fattadt, blir det en senare fråga, om man finner, att denna grundlagsparagraf är i behof af de supplerande lagbestämmelser, som i så fall måste komma till stånd sedan. Gör man det, så förmodar jag, att det icke är oöfverkomligt att skapa sådana supplerande lagbestämmelser i ämnet. Man skall därför icke säga, att då motionärerna icke angifvit några riktlinjer härutinnan, så är det en så stor svaghet i deras yrkande, att man icke kan bifalla det, som är det väsentliga i motionen.

Så kommer utskottet och säger i sin kläm återigen, att församlingsrätten är obestridt och erkänd i Sverige. Nej, det är den icke, jag protesterar mot det ärade utskottets påstående därom. Det är sannerligen så många fall andragna i det stycket, att vi ha fullt fog att säga, att så icke är förhållandet, utan lagstiftningen skulle just införa detta säkra skydd, som man behöfver. Utskottet anser vidare, att denna lagstiftning skulle kunna läggas så, att Kungl. Maj:t och Riksdagen lagstifta om de allmänna grunderna

och att det sedan överlämnas till Kungl. Maj:t att suppleras denna lag med administrativa bestämmelser om, hur lagen skall efterleivas och handhafvas i allmänna lifvet. Ja det är ju detsamma, som nu föreligger i den nuvarande ordningsstadgan och landshöfdinginstruktionen, bara med den skillnaden, att Riksdagen skulle få vara med om att stifta ett slags grundstomme i ämnet och sedan lägga rätten hos Kungl. Maj:t. Jag kan icke gå med på, att Riksdagen skall afhända sig en sådan rättighet som att i enlighet med grundlagen vara med om att stifta de *lagar*, som skola komma till stånd. Och *den* lagstiftningen kan jag icke finna vara jämställd med den administrativa lagstiftning, som en annan paragraf i grundlagen talar om, utan här är ett lagstiftningsarbete, som Konungen och Riksdagen måste utföra gemensamt.

Ja, herr talman, detta är det väsentligaste, som jag velat anföra. Jag skulle kunna utföra det mycket mer, och det betviflar nog icke kammarens ledamöter, förmodar jag, men jag vill icke upptaga kammarens tid, utan kommer att yrka bifall till den reservation, som är vidfogad utlåtandet. Reservationen utfyller icke helt de önsknings, vi i vår motion haft om hur grundlagen skulle formas i detta syfte. Den går icke fullt så långt, men det skulle icke tjäna något till att framställa ett yrkande om bifall till vår motion, när det ändå är en rätt stor del af konstitutionsutskottet, som häfdat Andra kammarens ståndpunkt från år 1893. Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen.

Herr vice talmannen, som emellertid öfvertagit ledningen af kammarens förhandlingar, lämnade härpå ordet till

Herr von Schéele, som anförde: Herr talman, mina herrar! Det var ett ord i den föregående ärade talarens anförande, som förvånade mig — allt det öfriga, som han sade, hade jag ungefärligen väntat — det ordet nämligen, om jag hörde rätt, att detta utskottsutlåtande skulle ha varit »bistert». Jag anser tvärtom, att ett större tillmötesgående, än det utskottet visat motionen, icke gärna lär kunna tänkas, och jag kan nämna för den ärade motionären, att hela detta utlåtande kommit till stånd genom rätt stora ömsesidiga eftergifter, i det man å ena sidan höll främst på ordningens kraf och å den andra framför allt på rätten att i Sveriges fria land få fritt samla sig till rådplägnings, såsom begreppet församlingsfrihet innebär.

Beträffande detta »bistra» utlåtande, så säger ju utskottet, såsom motionären också själf anförde, att »församlingsfriheten är allmänt erkänd och obestridd i Sverige». Det är väl ett så fulltonigt uttalande, som det möjligen kan vara, men motionären invänder, att detta faktiskt visat sig icke vara så, som sig borde, obestriddigt erkändt. Och märk väl: där tillägges en uttrycklig förklaring, att,

Om införande i regeringsformen af bestämmelser angående församlingsfrihet.
(Forts.)

Om införande
i regerings-
formen af
bestämmelser
angående
församlings-
frihet.
(Forts.)

ehuru utskottet på anförda grund finner ett stadgande härom i grundlagen öfverhufvud vara öfverflödigt, det ingalunda därför underkänner »vikten af att Riksdagen tillerkännes inflytande på lagstiftningen angående församlingsfriheten». Alltså, om och när en gång den saken visar sig erforderlig och förutsättningarna äro gifna för att stadgandet i fråga skall på ett rätt och framgångsrikt sätt komma till stånd, så vill utskottet äfven vara med därom.

Hvad åter vidkommer församlingsfriheten såsom allmänt erkänd och obestridd i Sverige, så är det godt och lyckligt, ju längre detta får vara fallet. Det kan väl icke förnekas, att så snart man begynner sätta i fråga, att något har behof af lagstiftningens skydd, så är detta icke längre så fullständigt betryggadt, som det förut varit. Ty själfklarhet i det allmänna medvetandet innebär alltid det bästa värnet, såsom Englands föredöme lär oss. Jag tänker, att äfven de af herrarne, som icke läst franska, nog ändå hafva hört ordspråket: *Qui s'excuse, s'accuse*, d. v. s. den, som urskuldar sig, han anklagar sig därigenom, att han medger ett urskuldande behöfvas. På samma sätt, så länge man i ett land icke behöfver sätta i fråga något sådant som det, att icke medborgare skulle få samlas för öfverläggning om sina angelägenheter och intressen, så är detta utan tvifvel det både tryggaste och lyckligaste.

Frågan gäller då, huruvida icke sakläget redan nu är sådant, att ett lagstadgande bör ske, och ett försök har blifvit gjordt af reservanterna att framlägga förslag i den vägen. Men, mina herrar, en så grannlaga sak, som lagstiftning öfverhufvud är, och grundlagsstiftning framför allt, så är det fara värdt, att, ifall man alltför raskt går till saken, man lätt kommer att efteråt finna, att det icke skett med den nödiga begrundningen. Det veta nog de af herrarne, som hafva sysslat med sådana saker, att det är svårt att i hast uttrycka allting precis så, som det skulle sägas. Så framkallas gensagor, antingen i den riktningen, att hvad som här icke blifvit medgifvet, är förbjudet, eller i den, att hvad som här icke blifvit förbjudet, är medgifvet — det s. k. felslutet *e contrario*. Dylika ting behöfva grundligt förberedas och väl öfvervägas, för att man sedermera skall slippa ångra ett förhastande.

Slutligen har den ärade motionären sagt, att det är för mycket begärdt, att några riktlinjer skulle angifvas i motionen. Ja, detta är ju ett gammalt stridsämne, huruvida en motionär blott har att påvisa, att ett behof är för handen, för att Riksdagen skall vara skyldig att genom de medel, som stå till dess — och eventuellt Kungl. Maj:ts — förfogande, åstadkomma utredning, hur behofvet i fråga lämpligen låter sig fyllas. För min del har jag alltid ställt mig på den sidan, att man verkligen får begära af motionärer, att de icke blott omtala, att en sak icke är bra som den är, utan äfven något så när angifva, hur de tänkt sig sakens ordnande för att bli bra. Riksdagens stadiga fortgående på den vägen att hos regeringen begära utredningar tyckes emellertid visa, att min uppfattning om

behöfligheten af utredning, innan man går att bestämma sig för en viss anordning och formen därför, delas i växande grad af Riksdagen själf.

Utskottet har ock visat verkligt intresse för saken genom att antyda den väg, på hvilken det synes utskottet lämpligast att här gå fram, visserligen endast formellt, men det är ju ett stycke till vägs också det. Utskottet har nämligen hänvisat till den enligt dess mening lämpligaste utvägen att söka få till stånd en af Konung och Riksdag gemensamt stiftad lag, som angäfvde de allmänna grunderna för denna rättighets utöfvande, under det att Kungl. Maj:t såsom högsta administrativa myndighet hade att gifva de närmare föreskrifter, som i särskilda fall kunde finnas erforderliga för församlingsrättens utöfvande, så att allmän ordning och säkerhet ej störas.

Att detta senare äfven är ett kraf, som Sveriges folk fortfarande håller högt, och att man verkligen vill göra hvad som fordras, för att ordning i samhället alltjämt må kunna upprätthållas, det är någonting, som just under de senare åren och vid de tillfällen, på hvilka motionären anspelade, på ett för vårt land hedrande sätt blifvit ådagalagd från alla sidor.

Jag ber därför, herr talman, att på de nu af mig korteligen anförda skälen få yrka bifall till hvad utskottet hemställt.

Vidare yttrade

Herr Edén: Den siste ärade talaren har för sin del uttalat, att han finner utskottet hafva visat ett afsevärdt — jag tror till och med han sade ett stort — tillmötesgående i sak mot motionärerna, och han fann detta tillmötesgående ligga däri, att utskottet uttalat sig för att en lagstiftning kan behöfva komma till stånd angående församlingsfrihetens utöfning. Jag tror det är skäl i att man först och främst en smula granskar de ordalag, i hvilka utskottet gjort detta medgifvande. Det är formuleradt så, att utskottet »icke underkänner vikten af att Riksdagen tillerkännes inflytande på lagstiftningen angående församlingsfriheten», samt att »det lämpligaste sättet för vinnande af större stadga uti ifrågavarande afseende» skulle vara, »att genom en af Konung och Riksdag gemensamt stiftad lag de allmänna grunderna för denna rättighets utöfvande angäfvdes». Sådana välvilliga motiveringar äro ju i allmänhet icke af beskaffenhet att »tillmötesgå» motionärer med preciserade yrkanden, och jag får för min del säga, att jag, såsom redan framgår af reservationen, icke kan finna, att detta utskottets tillmötesgående är tillräckligt. Ty af hela den ståndpunkt, som utskottet intagit till denna sak, följer, att det kan dröja hur länge som helst, innan något förslag af den art, som utskottet antydt, blir framställt. Och under tiden ligger den praktiska tillämpningen af en så utomordentligt viktig medborgerlig frihet som församlings-

*Om införande
i regerings-
formen af
bestämmelser
angående
församlings-
frihet.
(Forts.)*

Om införande
i regerings-
formen af
bestämmelser
angående
församlings-
frihet.
(Forts.)

friheten helt och hållet i Konungens hand, eftersom det ju faktiskt är så, att församlingsfrihetens tillämpning för närvarande beror på ordningsstadgan för rikets städer, öfver hvilken Kungl. Maj:t efter eget godtycke förfogar. Detta synes mig verkligen utgöra ett mycket lindrigt tillmötesgående i fråga om en så viktig och förut här i kammaren så högt ställd medborgerlig frihet som församlingsfriheten.

Nu har visserligen utskottet mot motionärernas yrkande om en grundlagsändring särskildt anført, att man icke kunde sätta in den yrkade nya bestämmelsen i grundlagen, utan att man på samma gång kunde hafva framför sig och öfverskåda förslaget till den lag, i hvilken bestämmelserna om denna församlingsfrihet senare skulle i detalj utföras. Utskottet gör gällande, att man icke bör sätta in själfva principen om församlingsfriheten i grundlagen först och stifta lagen om denna frihets förverkligande sedan, utan man bör — om jag förstått utskottet rätt — göra båda delarna på en gång, eller kanhända rent af icke alls sätta in något därom i grundlagen. Jag har för min del mycket svårt att förstå denna utskottets ståndpunkt. Det är ju ett faktum, att vi vid åtskilliga andra tillfällen utan anmärkingar från konstitutionsutskottets sida gått till väga på det sätt, som motionärerna här föreslagit: vi ha först satt in en allmän princip i grundlagen och därefter låtit det blifva lagstiftningens sak att närmare utföra denna princip. Jag vill endast erinra om ett exempel, som ligger oss nära. Den nyss genomförda grundlagsändringen om möjlighet för kvinnor att vinna tillträde till statsämbeten satte vi in i regeringsformens § 28 utan att förut äga den lag, som i den nya grundlagsbestämmelsen föreskrefs, och som skulle närmare bestämma, hvilka tjänster de skulle få innehafva, och på hvilka villkor de skulle få inneha dem. Tvärtom synes det mig vara ganska naturligt, att om man blir ense därom, att en viss princip är af den stora vikt, att den bör sättas in i grundlagen, och om man vidare är ense därom, att de närmare bestämmelserna om denna princip utförande skola fastställas genom lag, så gör man grundlagsändringen först och ser sedan till, hur man skall komma till rätta med lagen. Detta medför den stora vinsten, att om man väl fått in principen i grundlagen, så är därmed åt båda statsmakterna en direkt uppfordran gifven att företaga sig detaljlagstiftningen. Om man däremot icke sätter in principen i grundlagen, så kommer det att bero på konjunkturerna, om ett lagförslag kommer fram eller icke.

Det förefaller mig för öfrigt, som om viktiga partier i det utförliga utlåtande utskottet afgifvit skulle tala mycket bestämdt *emot* utskottets ståndpunkt i denna kardinalfråga. Utskottet har visat, huru i de flesta europeiska länder just är i grundlagen intagen en kortfattad princip om församlingsfrihet, och huru därefter denna församlingsfrihet blifvit närmare reglerad i speciella lagar. Då har det ju i dessa länder gått till på precis *det* sätt, som motionärerna här vilja göra, men hvilket utskottet ansett vara så opraktiskt och orik-

tigt. Jag kan icke finna, hvarför detta skulle vara mer opraktiskt och oriktigt hos oss än i andra länder, och jag kan icke finna, hvarför församlingsfriheten är mindre värd en plats i grundlagen hos oss än i andra länder.

Till dessa anmärkningar mot utskottets motivering, som ju i grunden inneslutas i endast några korta rader i själfva afslutningen af betänkandet, skall jag till sist endast foga det, att det förslag, reservanterna framlagt, är till punkt och pricka öfverensstämmande med det förslag, som Andra kammaren på 90-talet antog, första gången 1892 och sedan 1893, med anledning af en motion af herr Daniel Persson i Tällberg, denna senare gång utan votering och sålunda utan synbar meningsskiljaktighet. Det förefaller mig då något besynnerligt, att man, som den siste ärade talaren gjorde, vänder sig mot reservanterna med vissa varningar att iakttaga försiktighet vid affattandet af en sådan här grundlagsändring. Den försiktigheten må väl anses iakttagen, då man endast tagit upp en formulering, som två gånger af Andra kammaren bifallits, den andra gången utan votering. Huruvida sedan den formuleringen är i hvarje detalj så tillfredsställande, som man kunde önska, skall jag icke inlåta mig på. Det kan ju finnas åtskilliga svårigheter vid tolkningen af sådana allmänna begrepp som församlingsfrihet. Men att denna formulering är tillräcklig för själfva hufvudsaken, nämligen att få in principen i grundlagen, och att sedan hufvudvikten ligger på den allmänna lagstiftning, som liksom pressas fram genom att denna princip sättes in i grundlagen, synes mig tydligt.

Jag hoppas därför, att Andra kammaren icke skall låta afskräcka sig af de skäl, som anförts mot ett antagande af reservationen. Andra kammaren häfdar genom ett antagande af reservationen endast en ståndpunkt, som kammaren förut under 90-talet alltid intagit, en ståndpunkt, som det synes mig, att Andra kammaren bör låta sig angeläget vara att icke nu släppa. Jag yrkar bifall till reservationen.

Sedan herr talmannen nu återtagit ledningen af förhandlingarna, anförde:

Herr Svensson i Nyköping: Herr talman! Herr von Schéele framhöll med mycken skärpa, att församlingsrätten är i Sverige i princip erkänd, och han ville, såvidt jag förstod honom rätt, göra gällande, att det rent af var farligt att ifrågasätta något annat, att uttrycka något tvifvel därom. Må så vara, att församlingsrätten är i princip erkänd, men jag vill framhålla, att när de administrativa stadgandena och deras tillämpning i praktiken göra församlingsrätten illusorisk, så är det icke mycket värde med, att den är i princip erkänd.

Såsom medmotionär i denna fråga anser jag mig böra säga ytterligare några ord. Utskottet har ju i sitt utlåtande behandlat

*Om införande
i regerings-
formen af
bestämmelser
angående
församlings-
frihet.
(Forts.)*

oss motionärer en smula, hvad skall jag säga, öfverlägset. Det har gjort sig mycken möda att i en historisk utredning påvisa, att de uppfattningar, som vi gjort gällande i vår motion, icke skulle vara med verkligheten öfverensstämmande. Utskottet har framför allt vändt sig mot motionärerna, då dessa vilja framhålla, att församlingsrätten af ålder ansetts vara en oförytterlig medborgerlig rättighet, och det påstår, att församlingsrätten egentligen icke blifvit erkänd förrän genom 1849 års lagstiftning. Till stöd för denna sin uppfattning har utskottet tagit fram åtskilliga kungl. förordningar från 1700-talet, framför allt förordningen af år 1743, hvori mycket starka inskränkingar gjordes i denna rätt. Men jag ber att få påpeka, att utskottet icke på minsta sätt gjort någon framställning om, huru dessa förordningar från förra delen af 1700-talet blifvit tillämpade, eller om de ens någonsin blifvit tillämpade. Tvärtom framhåller utskottet, att dessa bestämmelser synas i praktiken ha spelat mycket liten roll, att de haft föga praktisk betydelse. I samma källa, hvarur konstitutionsutskottet hämtat sin visdom i detta fall, hvilken är ett tillfälligt utskotts betänkande från år 1891, göres verkligen efter en historisk utredning den reflexionen, att det är lätt att finna, att dessa bestämmelser icke haft afseende på församlingsväsendet för så vidt som man däri inbegriper församlingsväsendet sådant, som vi i våra dagar fatta det. »Det är lätt att finna», säger utskottet ordagrant, »att det moderna församlingsväsendet med fredliga möten och meningsyttringar i olika dagens frågor är på sätt och vis främmande för den här omnämnda lagstiftningen.» Dessa förordningar från början af 1700-talet ha tydligen haft afseende på oroliga tider och varit afsedda att förhindra stämplingar, försök till upplöpp och dylikt. Det visade sig också, när man skulle börja lagstifta för församlingsväsendet i de former, det på senare tider tagit sig, att då kände man icke ens till dessa förordningar. Det framgår af detta förut nämnda utskottsbetänkande och den däri gjorda utredningen, att i slutet af 1840-talet kände man i bondeståndet icke till dessa bestämmelser. De hade aldrig blifvit tillämpade. Där reste man ett motstånd mot de nya föreslagna stadgandena i samma ämne, såsom utgörande ett obehörigt intrång i församlingsfriheten, och detta ehuru de äldre stadgandena voro vida strängare. Församlingsfriheten ansågs gifven och oförytterlig.

Det synes mig sålunda, att vi icke stå på så alldeles lös grund i vår mening, att församlingsrätten af ålder ansetts som en oförytterlig frihet, såsom utskottet vill göra gällande mot oss motionärer.

Till sist vill jag säga, att utskottet äfven vändt sig emot den mening, som motionärerna gjort gällande, att de bestämmelser i ordningsstadgan för riket städer, som kommit till under senare tider, i själfva verket varit ingrepp i den lagstiftningsmakt, som rätteligen borde tillkomma Konung och Riksdag gemensamt. Mot denna vår mening har, som sagdt, utskottet vändt sig. Jag ber att där-

till blott få anmärka, att vi motionärer dock ej äro ensamma om den uppfattningen, utan att den har framförts här i kammaren många gånger förut, och det af mycket framstående ledamöter. Jag vill bara erinra om, att vid 1891 års riksdag, då denna fråga förelåg i visst sammanhang, bland andra uppträdde herr Lilienberg och uttalade sig i den riktningen. Utom honom uppträdde herr Hedin i ett mycket skarpt anförande. Jag ber att få läsa upp en liten passus ur hans tal, hvilken lyder sålunda: »Församlingsrätten har blifvit i vårt land reglerad genom en af Konung och Riksdag gemensamt stiftad lag. Därefter har Kungl. Maj:t, med *förbiseende* af denna allmänna lag och således i *grundlagsvidrig ordning*, tillåtit sig att i ordningsstadgan för rikets städer göra inskränkningar i denna lagstadgade församlingsrätt, och detta förfarande kan Kungl. Maj:t, om ej ett veto kommer från Riksdagen, obehindradt fullfölja så länge, till dess att af denna rätt intet mer återstår.»

I slutet af detta sitt anförande framställer herr Hedin det yrkande, att till utskottets förslag måtte fogas ett tillägg, så lydande: »att Andra kammaren för sin del besluter, att Riksdagen i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhåller, det Kungl. Maj:t ville upphäfva de i § 13 af ordningsstadgan för rikets städer intagna, *mot allmän lag stridande föreskrifter* angående villkoren för församlingsrättens utöfning.»

Här har sålunda herr Hedin synnerligen skarpt — mycket skarpare än vi — uttalat den meningen, att dessa ordningsföreskrifter strida mot allmän lag, och att lagar på detta område böra stiftas af Konung och Riksdag gemensamt. Vi stödja oss sålunda på ganska starka uttalanden och på stora auktoriteter i denna kammare.

Med dessa erinringar ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Efter härmed slutad öfverläggning framställde herr talmannen propositioner först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på afslag därå och bifall i stället till den af herr vice talmannen af Callerholm m. fl. afgifna, vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med öfvervägande ja godkänd. Votering begärdes emellertid, till följd hvaraf nu uppsattes, justerades och anslogs denna omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 29, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med afslag å utskottets berörda

*Om införande
i regerings-
formen af
bestämmelser
angående
församlings-
frihet.
(Forts.)*

hemställan, bifallit den af herr vice talmannen af Callerholm m. fl. afgifna, vid utlåtandet fogade reservationen.

Voteringen utvisade 94 ja, men 107 nej, vid hvilken utgång kammaren alltså med afslag å utskottets hemställan bifallit den af herr vice talmannen af Callerholm m. fl. afgifna, vid utlåtandet fogade reservationen.

§ 7.

Ang. höjande af musiklifvet i Sverige.

Slutligen upptogs till behandling statsutskottets utlåtande, nr 71, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för höjande af musiklifvet i Sverige jämte en i ämnet väckt motion.

I en den 3 mars 1911 aflåten, till statsutskottets förberedande behandling aflåten proposition, nr 180, hade Kungl. Maj:t under återopande af bilagdt utdrag af statsrådsprotokollet öfver ecklesiastik-ärenden för samma dag föreslagit Riksdagen att för vidtagande af åtgärder till höjande af musiklifvet i landet på extra stat för år 1912 anvisa ett belopp af 28,000 kronor, att utgå under de villkor och bestämmelser, Kungl. Maj:t kunde finna godt föreskrifva.

I sammanhang med förevarande ärende hade utskottet till behandling förehaft en inom Andra kammaren af herrar *Starbäck* och *Christiernson* väckt motion, nr 358, hvori föreslagits, att Riksdagen i anledning af Kungl. Maj:ts ifrågavarande proposition måtte besluta att, för vidtagande af åtgärder till höjande af musiklifvet i landet, på extra stat för år 1912 anvisa ett belopp af 37,000 kronor, att utgå under de villkor och bestämmelser, Kungl. Maj:t kunde finna godt föreskrifva.

Utskottet hemställde, att Kungl. Maj:ts förevarande proposition samt herrar *Starbäcks* och *Christiernsons* ofvanberörda motion icke måtte af Riksdagen bifallas.

Vid utlåtandet fanns emellertid fogad reservation af herrar *Billing*, greve *A. F. C. Wachtmeister*, *O. Jonsson*, *J. T. Larsson*, greve *Taube*, *O. M. Strömberg*, *Åström*, *Thorsson*, *Olsson* i Fläsbro, *Byström* och *Lindblad* i Göteborg, som ansett, att utskottet bort föreslå, att Riksdagen, med bifall till Kungl. Maj:ts föreliggande proposition och med afslag å herrar *Starbäcks* och *Christiernsons* ofvanberörda motion i hvad den skiljde sig från Kungl. Maj:ts proposition, måtte för vidtagande af åtgärder till höjandet af musiklifvet i landet på extra stat för år 1912 anvisa ett belopp af 28,000 kronor, att utgå under de villkor och bestämmelser, Kungl. Maj:t kunde finna godt föreskrifva.

Efter uppläsandet af utskottets hemställan erhöles ordet af

Herr Kristensson, som anförde: Herr talman, mina herrar! I den föreliggande propositionen hemställes om ett statsanslag för ett alldeles nytt ändamål. Det är då icke att förundra sig öfver, att meningarna inom det utskott, som haft att behandla propositionen, varit delade. Däremot har det förvånat mig något mera, att man finner det minsta antalet reservanter just från denna kammare, då detta anslag ju är afsedt att i främsta rummet komma de breda folklagren till godo. Jag har närmast begärt ordet för att redogöra för några erfarenheter, som vi haft på detta område från den stad, som jag representerar, och jag har kunnat göra detta så mycket mera, som, om denna proposition bifölles, Göteborg icke skulle få del af detta anslag, hvadan det alltså icke är något ortsintresse, som jag här förfäktar.

Som de flesta närvarande torde veta, ha vi i Göteborg sedan sex eller sju år tillbaka haft en stående orkester, hvars ändamål är ungefär detsamma, som åsyftas i propositionen. Den har tillkommit dels genom enskilda donationer och dels genom en sammanslutning, en filantropisk sammanslutning mellan för musiklifvets främjande i vidaste kretsar intresserade personer. Under fyra års tid verkade denna sammanslutning. Så begärdes ett anslag af stadsfullmäktige, och det visade sig, att alla stadens tidningar, af hvad färg de än voro, uttalade sig *för* anslaget beviljande. Inom stadsfullmäktige var en ganska stor majoritet för beviljandet af detta anslag. Man hade under denna tid kommit till insikt om hur verkligt förädlande musiken är, i all synnerhet för de bredare folklagren, och sedermera har man kunnat konstatera ett alltmera stegradt intresse inom alla folklager, men särskildt de bredare, för den högre musiken. Jag vill blott nämna, att man under innevarande år kunnat fylla konserthuset, som rymmer, om jag icke missminner mig, 1,400 personer, en eller två gånger hvarje dag under en hel vecka. Biljetterna ha varit slutsålda ett par timmar, efter det biljettförsäljningen börjat. Vidare har man på programmet kunnat uppsätta allt svårare och högre konstalter, och särskildt hos den bredare publiken har man kunnat spåra, att den alltmer förstätt uppskatta denna konstnjutning. Det har dessutom konstaterats, och därom äro alla ense i Göteborg, att detta musiklif verkat förädlande i många riktningar. Det har verkligen bidragit till att minska osundt kroglif och dylikt. Det är därför enligt min mening ett verkligt statsintresse, att god musik beredes i allt större omfattning åt svenska folket. Och då nu icke alla samhällen, utan blott ett fåtal, ha sådana resurser som Göteborg, när det gäller att anordna sådana stående orkestrar, så torde det vara nödvändigt, att staten härvidlag träder emellan.

Nu har det från visst håll rests opposition mot förslaget, nämligen från musikvännerna själfva. Orsaken därtill torde vara, att det är ett ganska litet steg, som man härigenom skulle taga, men man får väl härvidlag liksom så många gånger eljest börja så

Ang. höjande af musiklifvet i Sverige.
(Forts.)

Ang. höjande
af musiklif-
vet i Sverige.
(Forts.)

sakteliga och sedermera, om det visar sig, att man är på rätt väg, gå allt längre fram. Jag ber att få instämma med departementschefen, då han säger, att det föreliggande förslaget icke kan ha annan karaktär än att vara ett experiment.

Då jag alltså för min del är öfvertygad om, att det skulle lända vårt folk till gagn, om Kungl. Maj:ts proposition bifölles, och då jag icke vågar yrka bifall till de motioner, som framlämnats af herrar Starbäck och Christiernson, ber jag att få yrka bifall till den vid betänkanDET fogade reservationen.

Med herr Kristensson förenade sig herrar *Karlsson* i Göteborg, *Wijk* och *Röing*.

Vidare yttrade:

Herr Byström: Såsom vi alla veta, har Kungl. Maj:t uti ifrågavarande proposition begärt ett anslag för främjande af musiklifvet bland vårt folk. Vi veta också, att här har motionerats om, att det anslag, som Kungl. Maj:t begärt, skulle höjas. Detta var nämligen i en motion af herr Starbäck. Nu hafva på en del håll uttalats sympatier för den af herr Starbäck väckta motionen, men under behandlingen inom utskottet har det kommit därhän, att de, som vilja framgång åt saken, enat sig om bifall till Kungl. Maj:ts förslag, under det att utskottet ansett sig icke kunna tillstyrka detsamma.

När man läser den motivering, som utskottet har för sitt afslagsyrkande, känner man sig nästan kusligt stämd. Man undrar, huru det kommer sig, att utskottet ställt sig reserveradt till det yrkande, som här från Kungl. Maj:ts sida framställts. Men jag skall icke vidare inlåta mig å denna utskottets framställning, ehuru det skulle kunna vara inbjudande.

Jag vill i korthet framhålla, hvarför jag önskar bifall till Kungl. Maj:ts proposition angående musiklifvets höjande bland vårt folk. Tonkonsten är, som vi veta, af stor betydelse. Staten har ju också på flera sätt gifvit uttryck dərät. Den har ju gifvit uttryck dərät, då den understöder Musikaliska akademien, då den direkt eller indirekt lämnar understöd åt lärare i ämnet vid såväl högskolor som flera af de lägre skolorna i landet. Vi hafva efter utländskt mönster infört hvad man på engelska kallar »university extensions» för att försöka popularisera en del vetenskaper bland folket. Det synes mig, som om vi här skulle kunna hafva tillfälle att göra på samma sätt med afseende på främjandet af musikens intressen.

Jag tänker mig nämligen, att vi skulle kunna anordna dylika academical extensions of music. Det skulle blifva en musikens popularisering bland folket. Jag har nyligen läst ett anförande af professor Söderblom i Uppsala, som han höll vid musikfesten där,

och däri han mycket värtaligt skildrar musikens betydelse för folket. Han talar där om huru tonerna kunna säga så mycket mera än ord, och huru de ena sinnen, som eljest äro söndrade och sargade. Han säger vidare, att omätlig är den roll musiken utöfvar såsom vederkvickande, tröstande, enande, uppskakande, klargörande. Det är hjärtats och tankarnas tolk. Det har varit så alltifrån Orpheus och Davids dagar. Då han talar så, är det andra, som biträda honom i denna mening, och jag antager, att majoriteten i denna kammare skall vid en votering gifva den värderade professorn rätt.

Det är naturligtvis allenast om den ädla musiken, som jag nu talar, och om den böra vi liksom Wilh. von Humboldt sade i sitt bref till Fredrik Wilhelm III — zur Organisation der Musik — icke tröttna att upprepa: »Konstens njutande är oumbärligt för ett folk, som i något hänseende vill förblifva mottagligt för högre inlytelser.»

Jag anser också, att vi måste söka göra något för att, om jag så får säga, konkurrera med den sorts musik, som ljudes på kroglokaler. Jag tror, att det är ett statsintresse att försöka att locka folk från dylika musiktillställningar och i stället till sådana, där de icke hafva frestelsen att på något sätt fördärfvas af rusdryckssed eller rusdryckshandtering. Men detta går icke genom att blott ropa till människorna: Gå icke dit! — utan skall man vinna berörda ändamål, måste man tänka på att sätta något bättre i stället, och här synes det mig vara ett gyllene tillfälle att göra så.

Den kungliga propositionen menar, att icke blott musiken skulle främjas, utan också sången, och äfven det synes mig vara af stor betydelse. Det är godt, att det gifves så många tillfällen som möjligt åt dem, som kunna lära sig sjunga och lära sig öfva andra i körsång. Vi veta ju alla hvilken betydelse detta kan hafva. Jag var vid ett tillfälle åhörare i en församling, som jag nu särskildt kommer ihåg, där en af våra mera kända sångare sjöng Geijers lilla visa, där det förekommer en omsjungning af följande ord:

En riktig storm och en riktig man,
De passa ej illa för hvarann.

Jag försäkrar, att han sjöng in detta i åhörarnas hjärtan, så att äfven om de förut hade tyckt, att det varit något motigt stundom på livvets haf eller i livvets strid, så kände de sig redo att gripa sitt verk an med nya tag. Det är väl sant, som trion Grundtvig—Jolin—Stuntz säger i den sång, där det heter: »Sången ädla känslor föder, hjärtats nyckel heter sång», för att nu icke tala om en del andra sådana exempel som detta.

Vi hafva också från utlandet föredömen i detta stycke. Det är framhållet i den kungl. propositionen, huru man har det i förevarande fall i Österrike, huru staten bidrager uti Frankrike, huru den stöder musiklifvet i England, huru Förenta staterna söka

*Ang. höjande
af musiklif-
vet i Sverige.
(Forts.)*

Ang. höjande
af musiklif-
vet i Sverige.
(Forts.)

att gynna det, för att nu icke nämna särskildt Tyskland, ty hvad vore detta lands kultur utan tysk musik och den allmänna värd, som ägnas henne af land och folk. Äfven Belgien, Nederländerna och Schweiz ägna musiken vackert understöd, för att nu bland smärre stater icke nämna Finland, som med offervillig hängifven kärlek till musiken lämnar andra ett så godt exempel.

Här höra vi mycket talas om språk, som skulle vara gemensamt för alla folk och nationer, om det vore möjligt, och många hafva brytt sina hufvuden att finna ett sådant.

Här hafva vi ett sådant språk. Det är, som tysken Weber säger: »Musiken är det sanna, allmänna människospråket.» Låtom oss främja detta sanna, allmänna människospråk.

Vi veta, att man uti hären ansett det vara nödvändigt att också hafva musikkårer, regementsmusik. Mig synes, att uti den hären, som heter kulturens framåtskridande, det också kan vara nödvändigt att hafva en, om jag så får säga, kulturens regementsmusik. Här är väl en begynnelse till att göra den fruktbara bland folkets breda lager.

Det har också framhållits betydelsen utaf musiken i följande ord: »Musiken är en af Guds skönaste och härligaste gåfvor, med hvilken man kan fördrifva anfåktelser och onda ting.» Så uttrycker sig Luther på sin tid. Och jag menar, att han har rätt i sitt påstående äfven för nutidens del.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till den reservation, som är afgifven vid detta betänkande och som är densamma till sitt yrkande, som hvad som framhållits i den af herr ecklesiastikministern väl motiverade kungl. propositionen i ämnet.

Det säges uti en större hufvudstadstidning, som jag just nu fick i min hand, följande ord, med hvilka jag ber att nu få avsluta min lilla framställning.

Riksdagen har redan en gång förr — i frågan om tonsättaregagerna — visat sig villig att afbetala på vår musikaliska kultur-skuld. Nu är frågan än djupare och gäller direkt vårt folk. Det afhänger af dess lyckliga lösning, om vi en gång med rätta skola kunna tala om — ett svenskt musiklif.

Med dessa ord, herr talman, yrkar jag afslag å utskottets hemställan och bifall till den vid utskottets betänkande fogade reservationen.

Herr Lundgren i Varberg: Herr talman, mina herrar! Ehuru jag är varmt intresserad af den fråga, som vi nu ha att behandla, hyser jag dock afgjorda betänkligheter i både musikaliskt och ekonomiskt afseende.

Den kungl. propositionen om ett statsanslag till tonkonstens höjande i landet är beträffande syftemålet värd allt erkännande. Man får vara herr ecklesiastikministern tacksam för det han bragt denna fråga på tal, men jag skulle djupt beklaga, om Riksdagen

ginge med på att lösa den på det sätt musikaliska akademien och Kungl. Maj:t föreslagit. Det vore emellertid önskligt, att något kunde göras i detta afseende, enär den musik, som hittills bjudits allmänheten, har i stor utsträckning haft till uppgift att tjäna som lockelsemedel för att draga kunder till krogen och att där utgöra ackompanjemang till den svenska supseden. Detta har gifvetvis icke varit ägnadt att höja, utan snarare att sänka den musikaliska nivån.

Ang. höjande af musiklifvet i Sverige.
(Forts.)

Man bör emellertid icke förhastiga sig utan framför allt tillse, att något verkligen vinnes, som äger värde i kulturellt afseende, och som icke kräfver onödigt stora kostnader.

Den kungl. propositionen grundar sig på en framställning af musikaliska akademien, hvartill initiativet tagits af f. d. statsrådet Marks von Württemberg. Denne yttrar i sin skrifvelse till akademien bland annat: »Det torde med fog kunna påstås, att musiken icke i våra dagar intager den plats i svenska folkets kulturlif, som kunde och borde tillkomma denna konst», och han finner det nedslående »att nödgas konstatera huru föga musiken i detta land hittills förmått göra sig gällande såsom verkligt kulturelement». Det ville synas, »som om enda effektiva medlet att inom en öfverskådlig tid åstadkomma något afsevärdt framsteg skulle ligga i ett kraftigt ingripande från det allmännas sida i syfte att organisera och understödja musiklifvet landet rundt». Han anser, att öofvervinneliga svårigheter icke skola möta, »så framt man tager till utgångspunkt och strängt fasthåller hvad som enligt hans tanke bör betraktas såsom frågans kärnpunkt, nämligen att det musiklif, som skulle af samhället stödjas, icke skulle förbehållas vissa klasser i samhället eller vissa särskildt gynnade orter i landet utan, så vidt möjligt, omfatta alla samhällslager och alla landsdelar».

Ja, detta anser äfven jag vara alldeles riktigt. Skall man med fog kunna i sådant afseende sätta i fråga statens medverkan, så bör saken omfatta landet i sin helhet och icke endast en och annan stadskommun, ty därmed vore ändamålet icke vunnet.

Han har tänkt sig, »att, åtminstone till en början, hufvudvikten skulle läggas på spridandet af god orkestermusik», men betonar dock, att han är »icke kompetent att afgifva några vägande uttalanden» härför, utan öfverlämnar frågan åt akademien. Antydningensvis framkastas emellertid tanken på en orkester i hvarje län, alltså tjugofyra orkestrar för hela landet.

Akademien tycks nu icke ha kunnat finna någon annan lösning af frågan om musiklifvets höjande än genom inrättandet af orkestrar och hemställen om statsanslag till tre sådana. På grund häraf föreslår Kungl. Maj:t beviljandet af 28,000 kronor till två orkestrar med hvardera 25 å 30 medlemmar. Dessa två orkestrar skulle förläggas i hvar sin stad, och till kostnaden skulle en lika stor summa anskaffas på annat sätt, t. ex. genom anslag af kommunerna.

Ang. höjande
af musiklif-
vet i Sverige.
(Forts.)

Hvarje orkester skulle ha ett visst verksamhetsområde och således vara skyldig att gifva konserter »icke allenast i förläggingsstaden, utan, i den mån lämpligen kunde ske, äfven i närliggande städer, köpingar, municipalsambällen och landskommuner». Det skulle dessutom åligga en hvar orkestermedlem att två timmar i veckan meddela instrumentalundervisning åt obemedlade utan afgift för eleverna.

Då syftemålet med det framlagda förslaget skulle vara att höja musiklifvet i *hela landet*, så torde man förstå, att två sådana orkestrar icke förslå på långa vägar. Följaktligen måste antalet ökas i högst väsentlig mån. Akademien nämner i detta afseende, att »såsom ett slutmål bör uppställas åstadkommandet af orkestrar i ett större antal städer i skilda delar af landet», och herr von Würtemberg har, som sagdt, vidrört tanken på en orkester i hvarje län. Då det ena länet och den ena staden eller landtkommunen ju äger lika rätt som de öfriga, så komme det säkerligen icke att stanna förr än åtminstone hvarje län erhållit sin orkester — såvida man icke innan dess tröttnat på alltsammans — men i och med detsamma hade statsbidraget måst undergå en så väsentlig höjning som från 28,000 kronor till 336,000. Det är dock tämligen säkert, att det icke stannade vid denna summa. Herrar Starbäck och Christierson hafva redan nu i särskild motion yrkat, att staten skulle ikläda sig två tredjedelar af hela kostnaden i stället för endast hälften därpå, och att alltså det i den kungl. propositionen ifrågasatta statsbidraget till två orkestrar skulle höjas från 28,000 till 37,000 kronor. När detta skulle tillämpas för en orkester i hvarje län, ginge statsbidraget upp till en summa af 444,000 kronor om året.

Då emellertid, vare sig staten betalade hälften eller två tredjedelar af kostnaden, hvarje orkester skulle, enligt förslaget härom, utgöras af 25 å 30 medlemmar, och då aflöningen till hvarje orkester med kapellmästare och inköp af musikalien m. m. beräknas till 27,000 kronor om året, utom 1,000 kronor till inspektion, så måste lönerna tydligen blifva så små, att fullt dugande förmågor omöjligt skulle kunna erhållas. Härjämte bör tagas i betraktande, att någon afsevärd inkomst genom musiklektioner ju icke i våra medelstora och mindre städer vore att påräkna för ett så stort antal instrumentalister, och då blefve den ekonomiska ställningen för dessa helt visst ganska bekymmersam. Vi finge på detta sätt en alldeles ny tjänstemannakår af omkring 6 å 700 medlemmar, aflönad dels af staten och dels af kommuner m. m. Det är fara värdt, att man härigenom uppammade ett musikaliskt proletariat, som blefve till föga gagn för konsten men möjligen till omak och besvär för de kommuner, som därmed komme i beröring.

Skulle däremot dessa orkestrar aflönas, så att de motsvarade sitt ändamål i musikaliskt afseende, måste man bereda sig på, att

kostnaderna blefve omkring dubbelt så stora, som nu är beräknadt, och att staten finge vidkännas en årlig utgift af bortåt en miljon kronor.

Nu, då stora och sedan länge kända och erkända anspråk på statskassan måste inom kort tillgodoses, kan jag för min del icke vara med om att beträda det helt och hållet nya fält för statsutgifter, som det här är fråga om, utan jag anser, att tonkonstens befrämjande bör ske på annat sätt.

Hvad de lokala musikintressena beträffar, är detta en sak, som bör tillhöra kommuner och föreningar att taga hand om. Manskörer finnas mångenstädes, och dessa reda sig utan något som helst penningunderstöd. Detsamma kan blifva förhållandet äfven beträffande kvinnliga sångkörer. Det vore önskligt, att såväl manliga som kvinnliga körer bildades öfverallt både på landet och i städerna med öfningar dels hvar för sig och dels gemensamt i blandade körer. Föreningar borde och kunde för ändamålet åstadkommas i såväl större som mindre samhällen, och jag är öfvertygad om, att de skulle få ett både rikt och tacksamt fält för sin verksamhet. Af kommunerna kunde helt visst påräknas välvillig medverkan åtminstone genom upplåtande af kostnadsfria sånglokaler. Föreningsväsendet har på så många andra områden uträttat riktiga storverk, och jag är lifligt öfvertygad om, att det skulle kunna göra sig gällande äfven här, om musikvännerna landet rundt ville slå sig tillsammans i föreningar i stället för att såsom nu merendels vara isolerade från hvarandra.

Beträffande *instrumentalmusik* af hvilken sammansättning som helst, till och med orkester, kunde sådan naturligtvis åstadkommas på samma sätt, nämligen genom sammanslutning, då kommunerna borde lämna bidrag till undervisning och ledning samt upplåta öfningslokaler med villkor att kostnadsfri undervisning meddelades begäfvade mindre bemedlade.

Om ett vida mindre anslag beviljades för att tillsammans med föreningarnas eller kommunernas egna bidrag verka till musiklifvets höjande, så är det min öfvertygelse, att detta skulle medföra ojämförligt större gagn, än om det här ifrågasatta beloppet, 28,000 kronor, användes på föreslaget sätt.

För denna undervisning och ledning erfordras emellertid väl utbildade fackmän, och då är frågan, hvarifrån dessa skola erhållas. Rimligtvis kan man icke begära, att stat och kommun skola aflöna flera tjänstemän på detta område, än hvad nu är händelsen d. v. s. den af staten aflönade musikläraren vid läroverken och den af kommunen eller församlingen aflönade organisten. Men hvad man bör kunna fordra är, att dessa tjänstemän erhålla vid statens musikkonservatorium en utbildning, som sätter dem i stånd till att meddela undervisning i såväl vokal- och instrumentalmusik som ensemblespelning, d. v. s. att tjänstgöra som lärare och kapellmästare.

Genom musikdirektörsexamens borttagande för omkring trettio år sedan blef emellertid denna utbildning i hög grad begränsad och

Ang. höjande
af musiklif-
vet i Sverige.
(Forts.)

Ang. *höjande*
af musiklifvet
i Sverige.
(Forts.)

otillräcklig. Häri ligger en väsentlig orsak till, att tonkonsten ute i landet i allmänhet befinner sig på en så låg ståndpunkt. Af detta beklagliga faktum framgår oförtydligt, att ledningen vid musikaliska akademien icke varit vuxen sin uppgift att befrämja musiklifvets utveckling i landet.

Den skarpa kritik, för hvilken denna statens konstanstalt gång efter annan varit föremål, tycks sent omsider hafva verkat därhän, att man nu lär ha att vänta en omarbetning af stadgarna för såväl akademien som musikkonservatoriet i syfte att verkligt musikaliskt bildade krafter åter kunna komma att tillföras landet.

Hvad man i förevarande fråga allra först bör vinnlägga sig om, det är att på bästa sätt värda och utnyttja hvad man redan har, innan man ger ut penningar för alldeles nya ändamål. I detta afseende må nämnas, att musikaliska akademiens bibliotek behöfver ett anslag, som sätter det i stånd att gagna såväl studier som musiklifvet i landet. Härom året väckte jag motion om tillfälligt bidrag af 5,000 kr. Motionen blef afslagen, men Riksdagen beviljade kort därefter ett årligt anslag af 1,000 kr. Detta är emellertid otillräckligt för att biblioteket skall kunna följa med sin tid och göra verkligt gagn.

Därnäst får jag fästa Riksdagens uppmärksamhet på, att akademiens nuvarande byggnad icke är fullt lämplig och lägger svåra hinder i vägen för musikkonservatoriets dagliga arbete och för biblioteket, hvarför om- eller nybyggnad behöfver med det snaraste företagas. Den nuvarande egendomen har på grund af sitt läge visserligen stort värde, hvadan kostnaden därutöfver väl icke torde blifva alltför stor, i händelse af nybyggnad på annan plats, men något bidrag får statskassan väl ändå bereda sig på.

Detta är hvad som först bör från statens sida göras för tonkonsten, och detta hade väl akademien bort med kraft framhålla för länge sedan. Vill staten därutöfver göra något för musiklifvet i landet t. ex. beträffande orkesterfrågan eller till understödjande af sång- och musikföreningar, så är det min bestämda öfvertygelse, att detta bör ske, hvad den förra frågan beträffar, genom bidrag till en enda stor orkester, sammansatt af utmärkta förmågor under skickligaste ledning, alltså en verklig münsterorkester, såsom t. ex. den i hufvudstaden i Ungern varande Landessymfonieorkestern. (Denna orkester skulle hafva varit omnämnd i den kungl. propositionen). Denna orkester skulle vara skyldig att efter fastställd plan utföra större eller mindre musikverk i de stats- eller landtkommuner, som lämnade bidrag till densamma. Den tänkes få en sådan sammansättning, att den kan användas icke endast i sin helhet utan äfven i större eller mindre grupper.

Lämpligaste förlägningsplatsen torde äfven här i landet vara hufvudstaden, där orkestern väl bör kunna påräkna dels af staden något anslag till sin aflöning och dels en inbringande verksamhet under vissa tider af året, i synnerhet sedan den länge påtänkta

konserthusfrågan funnit sin lösning. Under sådana förhållanden behöfde statsbidraget blifva endast en bråkdel af det, som skulle erfordras till ett större eller mindre antal orkestrar landet rundt.

Ang. höjande af musiklifvet i Sverige.
(Forts.)

Äfven andra utvägar till musiklifvets höjande torde kunna tänkas. Jag skall emellertid icke nu inlåta mig vidare i detaljer. Och detta är icke heller plats härför. Jag kan emellertid icke vara med om att i tid och otid anlita statskassan; men när det verkligen ådagalagts, att statsbidrag är behöfligt, måste detta grunda sig på en utredning, som tydligt visar, att någon som helst höjning icke behöfver ifrågakomma, allraminst af den vidtgående beskaffenhet, som nu föreligger.

Onekligan måste musiklifvets höjande betraktas såsom ett för hela folket viktigt kulturintresse. Lämpligast torde vara att för dettas befrämjande herr ecklesiastikministern ville genom därför lämpliga personer, däribland måhända äfven någon ledamot från musikalska akademien, åvägabringa en mångsidig utredning, helst i samband med en granskning af akademiens bägge väntade stadgeförlag.

På grund af hvad jag anfört anhåller jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet Lindström: Herr talman, mina herrar! Jag kan icke neka till, att den föregående ärade talarens anförande i dess första del gjorde på mig icke så ringa intryck. Men detta intryck förtog han genom den senare delen däraf.

Med denna inledande anmärkning skall jag nu be att få göra några anmärkningar till de argument, som han har anfört mot den kungl. propositionen, och jag ber att få taga upp anmärkningarna i samma ordning, som de blifvit framställda.

Det första argumentet var det ekonomiska; det skulle bli alldeles för dyrt för staten, sade han. Ja, jag senterar denna anmärkning, och jag har själf gifvit uttryck åt densamma i bilagan till den kungl. propositionen. Men jag har där äfven anfört omständigheter, som böra anses vara af natur att i någon mån förta intrycket af denna betänklighet. Dessa orkestrar skulle ju icke vara afsedda endast för förlägningsorterna utan för större områden däromkring, däri inbegripet landsbygden. De största städerna skulle icke få någon del af detta anslag. Vidare äro de kraf, som här ställas på kommunerna, uppgående till 13,500 kronor om året, så pass betydande, att jag är öfvvertygad om, att ansökan om statsbidrag icke kommer in annat än i de fall, då det visar sig, att ett ganska starkt musikaliskt intresse för och behof af dylika orkestrar förefinnes. Vidare är det klart, att när orkestrarna skola vara så pass stora som nu är föreslaget, kan man icke utan vidare, så att säga, öfversvämma landet med dylika stora orkestrar; det ligger i själfva anordningens natur, att de måste blifva begränsade till ett

Ang. höjande
af musiklifvet
i Sverige.
(Forts.)

mindre antal orter. Men äfven om det skulle gå så, att i en framtid — men det dröjer nog ganska länge — denna idé, som här är framställd, blir fullt realiserad och detta skulle kosta, såsom den föregående talaren nämnde, 300,000 kronor eller något däröfver, så tycker jag i alla fall, att den ekonomiska synpunkten icke bör vara af den natur, att förslaget bör falla på den. Om man för ett så viktigt folkbildningsmedel, som detta är, betalar en sådan summa, tror jag icke, att man kan säga, att staten slösar och betalar ut i onödan. Jag vill blott erinra därom, att anslaget till populärvetenskapliga föreläsningar är större än nu nämnda belopp. Jag tror således icke, att man bör på grund af ekonomiska hänsyn nu mot-sätta sig det kungl. förslaget.

Det gäller dock här ett mycket viktigt folkbildningsmedel, såsom äfven här förut framhållits. Det är ett folkbildningsmedel af samma natur som de populärvetenskapliga föreläsningarna och folkbiblioteksrörelsen, allt åsyftar, som här blifvit sagdt, att höja nationen i andligt och sedligt afseende, och jag tror, att när det gäller sådana ideella och för statens framtid viktiga mål, får man icke alldeles för strängt strama till om penningpungen.

Den ärade talaren framhöll vidare, att aflöningarna skulle bli så små, att här skulle uppammas ett musikerproletariat. Den ärade talaren utgick då från siffran 27,000 och dividerade den summan med antalet medlemmar i orkestrarna, 25 à 30, och det blir ju rätt litet per man. Men den ärade talaren glömde dock en liten sak därvidlag, nämligen att man har väl också att tillgå biljettintakten. Den är icke medtagen i hans kalkyl, men den bör väl icke blifva så ringa. Jag har själf ställt den frågan till vederbörande, som gjort upp detta förslag, om man icke kunde göra denna invändning, och de ha svarat, att de gjort så noggranna beräkningar — som äfven visas af handlingarna i ärendet — att dessa beräkningar hafva äfven för mig varit fullt öfvertygande, så mycket mer som de, hvilka gjort upp dessa beräkningar, äro de mest framstående på detta område. Jag vill blott framhålla detta för att i någon mån förta verkan af hvad den föregående talaren yttrade. Men om så skulle vara, som den ärade talaren här velat göra gällande, kan jag likväl icke fatta detta tal om proletariat, ty här är ju fråga om att skaffa arbetstillfällen för musici, och icke skapar man väl ett proletariat genom att öka arbetsmöjligheterna, det är tvärtom så, att härigenom skulle man kunna undvika ett musikerproletariat.

Den ärade talaren sade, att kommunerna böra ta denna sak om hand. Om han med detta ville säga, att detta icke är ett statsintresse — och jag förmodar, att han ville säga det, ty samma anmärkning har utskottet framställt — så vill jag dock framhålla, att det syfte, som det här gäller, nämligen att höja upp befolkningen på en högre bildningsnivå, måste väl anses vara ett viktigt statsintresse. Ju större inflytande den enskilde individen får på sam-

hällets öden, desto viktigare är det för statsmakterna att alltid ha omsorg om folkbildningsarbetet, och denna omsorg får aldrig upphöra. Det är såsom ett uttryck för denna omsorg, som denna proposition kommit fram.

*Ang. höjande af musiklöfvet i Sverige.
(Forts.)*

Den ärade talaren rekommenderade vidare, att man skulle lämna ett mindre understöd åt föreningar; därigenom, trodde han, skulle musikintresset bättre främjas. Ja, men här är just meningen, att detta understöd skulle gå till en på orten bildad förening, alldeles så som den ärade talaren här förordade. Jag kan för öfrigt icke inse, att musikintresset skulle mera främjas, därför att det anslag, han förordade, blefve mindre än hvad Kungl. Maj:t här föreslagit. Jag förmodar, att den ärade talarens tankegång stod i något samband med en anmärkning, som jag förut hört, nämligen att man borde tillgodose detta musikaliska intresse i sammanhang med de populärvetenskapliga föreläsningarna, där det ju äfven förekommer musikalisk underhållning. Jag får dock säga, att musiken där får alldeles för litet utrymme för att kunna verksamt konkurrera med krog- och kafémusiken. Det behöfs något, som verkar med mera imponerande och gripande styrka på individen, för att han skall lockas ifrån krogen och till denna ädlare njutning. Erfarenheten härifrån Stockholm och äfven från andra städer, där musikbjudits, visar vidare, att det just är orkestermusik, som drager folk.

Den ärade talaren gick därefter in på en hel del omständigheter, som enligt hans mening skulle vara anledningen till, att den musikaliska nivån i vårt land är så låg. Han nämnde därvid musikdirektörsexamens borttagande, en dålig organisation af musikaliska akademien, att akademiens bibliotek icke är tillräckligt, att akademien behöfver nybyggnader o. s. v. Jag tror dock icke, att dessa så att säga mekaniska förhållanden, som han omnämnde, äro af den natur, att man kan gifva dem skulden för att ha verkat musikintressets tillbakagång. Nej, mina herrar, det är något helt annat, som gjort detta. Människorna ha alltid behof af förströelse; det är ett allmänt mänskligt behof, och det tillgodoses på det ena eller andra sättet. Men med de modärna förhållandena har mera gjorts för att tillfredsställa detta förströelsebehof på ett sämre sätt än förut, i det att krog- och kafémusik och musik vid föreställningar finnes i större mängd nu än förut. Det är denna musik, som har så att säga fyllt behofvet af den förströelse, som förut tillgodosågs med musik i hemmen och god musik på andra områden. Hvad den ärade talaren i detta afseende yttrade, tyckte jag förtog intrycket af hans anförande, då han ju i själfva denna fråga, som bottnar i åtskilliga sociala förhållanden, ville såsom en kraftigt verkande faktor peka på vissa förhållanden vid musikaliska akademien.

Den ärade talaren meddelade äfven, huru han tänkte sig, att behofvet af musik skulle tillgodoses, och han omnämnde därvid den ungerska Landessymfonieorkestern. Ja, en enda sådan stor orkester kan ju passa i ett land, som icke är så vidsträckt, och där

*Ang. höjande
af musikkonvet
i Sverige.
(Forts.)*

befolkningen är mera konglomererad, så att säga, men den passar icke för vårt vidsträckta land med dess glesa befolkning. Det skulle då bli ganska sällan, som hvarje särskild ort skulle få tillfälle att njuta af denna orkester, om man blott hade en enda sådan här i Sverige. Det är nu äfven meningen, att genom dessa orkestrar skulle äfven på de olika orterna undervisning meddelas uti instrumentalmusik och att genom dem handledning skulle gifvas i körsång, hvilket, såsom vi väl förstå, är ett mycket viktigt intresse då det gäller att höja upp musiknivån. Något sådant vore dock omöjligt med den anordning, som den föregående ärade talaren föreslog. Jag vill således framhålla, att den icke passar för vårt land.

Den ärade talaren nämnde till slut något om, att man borde omarbota stadgarna för den musikaliska akademien. Ja, jag vill i det afseendet endast meddela, att jag endera dagen kommer att underteckna nya stadgar för denna akademi, så att den saken är redan klar.

Jag ber nu herrarna bevilja detta anslag. I andra länder har man för länge sedan erkänt grundsatsen, att äfven konsten är ett viktigt folkbildningsmedel. Detta har för öfrigt äfven erkänts hos oss, i det att här i Stockholm lämnas ett anslag till folkkonserter, till hvilket anslag såväl staden som staten lämnar bidrag. Jag tycker verkligen, att vi skulle kunna unna landsorten att få komma i tillfälle att få något liknande. Det har ju erkänts, att konsten är ett bildningsmedel, och idealet vore gifvetvis, att alla de olika konstarternas kultur och lifsvärde kunde komma alla samhällsklasser till godo; på grund af ekonomiska skäl går detta emellertid icke för sig. Den konst, som lättast och med minsta ekonomiska uppoffringar kan blifva tillgänglig för allmänheten, är musiken, och det är därför, som jag ber herrarna nu godkänna Kungl. Maj:ts förslag, som innebär ett försök att låta konsten i den mån, det är möjligt, komma allmänheten till godo.

Med hänsyn till den långt framskridna tiden och då flera talare anmält sig för yttrandes afgifvande, beslöt kammaren nu på hemställan af herr talmannen att uppskjuta den vidare handläggningen af förevarande utlåtande till kl. 7 e. m., då detta sammanträde enligt utfärdadt anslag komme att fortsättas.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4,12 e. m.

In fidem
Per Cronvall.